

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΑΝΝΙΝΑΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΑΝΝΙΝΑΣ

Η ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΣΥΝΗ

ΤΟΥ

ΣΩΚ. ΚΟΥΓΕΑ

ΥΠΟ

Κ Ι. ΔΟΓΟΘΕΤΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1924 ΤΥΠΟΙΣ "ΦΟΙΝΙΚΟΣ"

E.Y.D της Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς γενομένης ἐπ' ἔσχάτων κρίσεως τοῦ πρὸς πλήρωσιν τῆς τακτικῆς ἔδρας τῆς ιστορίας τῆς Φιλοσοφίας προκηρυχθέντος κατὰ τὸν νόμον διαγωνισμοῦ ἀπέβη περιφανῶς ὑπὲρ ἐμοῦ διότι ἐκ τῶν ἐγγένεα καθηγητῶν ἐξ μὲν ἐψήφισαν ὑπὲρ ἐμοῦ τρεῖς δὲ ἐδοσαν ψῆφον λευκήν. Οὕτως ἡ τῆς Σχολῆς κρίσις δὲν ὑπῆρξεν, ὡς προσεδόκων, δμόφωνος, καθάπερ ἡτο δμόφωνος ἡ τῆς ἐπιτροπείας τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν γνώμη. Ἡ ἐκ τῶν καθηγητῶν δηλαδὴ κ. κ. Θεοφίλου Βορέα (εἰσηγητοῦ), Σίμου Μενάρδου καὶ Νικολάου Ἐξαρχοπούλου συσταθεῖσα πρὸς ὑποβολὴν ἐκμέσεως περὶ τῶν ἔργων τῶν ὑποψηφίων ἐπιτροπείᾳ ἔχοινεν ἄξιον νὰ καταλάβῃ τὴν ἔδραν τῆς Φιλοσοφίας καὶ προέτεινεν εἰς τὴν Σχολὴν ἐμὲ «ώς ἐπιστημονικῶς ὑπερέχοντα καὶ φιλολογικῶς μᾶλλον παρεσκευασμένον καὶ δεδοκιμασμένον» τοῦ ἑτέρου ὑποψηφίου. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἐπιτροπείας συνετάχθησαν καὶ οἱ ἄλλοι καθηγηταὶ πλὴν τῶν κ. Γ. Σωτηριάδου, Χρ. Τσούντα καὶ Σ. Κουγέα, δστις τελευταῖος ἐγένετο δὲ κυριώτατος ἐπικριτής. Ἐπειδὴ δὲ δὲ κυριώτατος ἐπικριτῆς δὲν ἐφάνη καὶ δίκαιος κριτής, ἀναγκάζομαι μετὰ πολλῆς δυσφορίας καὶ εἰλικρινοῦς λύπης νὰ εἴπω δλίγας λέξεις ἵνα ἀμυνόμενος ἀποκρούσω γενομένας ἀδίκους κατηγορίας καὶ δειχθῆ ὅποιον τὸ ἥθος καὶ δὴθεν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ξῆλος τοῦ κ. καθηγητοῦ.

Καὶ πρῶτον ὁφείλω νὰ ὀμολογήσω δτι τοῦ κ. Σωκράτους Κουγέα δὲν ἀνέμενον μὲν εὔμενῇ τὴν κρίσιν ἀλλὰ δὲν

έφανταξόμην τοσαύτην τὴν ἐμπάθειαν. 'Ο περὶ οὗ ὁ λόγος κ. καθηγητής, δστις τυχάνει ὃν ἴδιαίτερος συμπολίτης μου διέκειτο μᾶλλον δέ, ώς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, προσεποιεῖτο ὅτι διέκειτο φιλίως καὶ οὐδεμίαν παρέλειπεν εὔκαιρίαν νὰ λέγῃ περὶ ἐμοῦ εὐφήμιως καὶ μετὰ θαυμασμοῦ. "Οτε κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος ἐγένετο μὲν ὑπὸ τοῦ 'Υπουργείου τῆς Παιδείας ἔρωτημα πρὸς πλήρωσιν τῆς ἕδρας τῆς Φιλοσοφίας ἀλλ'. ὅλιγῳ ὑστερον, ώς μὴ ὥφελεν, ἀνεκλήθη, ἐντυχών μοι οὗτος ἡμέρᾳ τινὶ ἔξω τῆς ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἐξέφραζε βαθυτάτην λύπην ἐπὶ τῷ προσγενομένῳ μεγάλῳ, καθὰ ἔλεγεν, ἀδικήματι καὶ ἔξεδήλου σφοδρὰν ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν ἐνεργησάντων τοῦ ἔρωτήματος τὴν ἀνάκλησιν, οἵτινες δὲν ἔσκεφθησαν—ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὰς λέξεις αὐτοῦ—διι δὲν δύνανται νὰ εῦρωσιν ἄλλον νέον οὕτως ἐπιμελῆ καὶ χρησιόν, φιλόπονον καὶ παραγωγικόν, ἔχοντα τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα νὰ ἐπιδεῖξῃ συγγράμματα. Δὲν παρῆλθεν ὅμως πολὺς γρόνος καὶ εὐθὺς ἡ ἀγάπη τοῦ κ. Σ. Κουγέα μετεβλήθη εἰς μῖσος καὶ ὁ θαυμασμὸς μετετράπη εἰς καταφρόνησιν, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἀντὶ τῶν προσποιήτων ἔξεδηλώθησαν τὰ ἀληθῆ αὐτοῦ συναισθήματα καὶ φρονήματα. Τίνα τὰ αἴτια τὰ ἐπαγγόντα τὴν φαινομένην ταύτην μεταβολὴν ἢ ἀκριβέστερον τίνα τὰ αἴτια τῆς τέως λανθανούσης καὶ ἡδη ἐκφανθείσης δυσμενείας τοῦ Σ. Κ., δὲν ἔξετάξω ἐνταῦθα οὐδὲ νομίζω δλῶς ἐπιστάσεως ἀξια. Σημειοῦμαι δὲ μόνον ὅτι πλὴν ἄλλων συνήργησε πιθανώτατα ὁ ωγρὸς φύγος καὶ ἡ τούτῳ παραμιαρτοῦσα λύπη, ὅτι ἔμελλε καὶ ἄλλος συνδημότης νὰ ἀνέλθῃ εἰς ἕδραν πανεπιστημακήν. "Οπως ἀν ἔχῃ, ἐπανελθὼν ἐνταῦθα ἐκ Λακωνίας ἀρχομένου τοῦ Σεπτεμβρίου ἔμαθον παρὰ πολλῶν μετὰ πολλῆς ἐκπλήξεως ὅτι ὁ ἀγαπητὸς συμπολίτης ἐκφράζει δυσμενῆ περὶ ἐμοῦ γνώμην καὶ εὔκαιριας τυχούσοντος δυσφημεῖ με πολλαχῶς ἀποφαινόμε-

νος ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταλάβω ἔδραν πανεπιστημακήν, διότι δὲν ἔχω τὴν προσήκουσαν πτῆσιν καὶ εἶμαι «ὅπισθιδρομικός». Διὰ τούτων δὲν ἔνοιε προδήλως ὅτι δὲν ἔχω ποιητικὴν δύναμιν καὶ φοιβόληστον ἔξαρσιν, οἷαν φαντάζεται ὅτι κέκτηται αὐτὸς ἀνυπέρβλητον, καὶ ὅτι ἐνέγομαι τῷ ἐλατιώματι τῆς «ὅπισθιδρομικότητος», τουτέστι δὲν καταλέγομαι εἰς τοὺς ὄπαδοὺς καὶ θιασώτας τῆς περιθρυλήτου γλωσσικῆς αἰρέσεως. Καὶ ὅπερ λυπηρόν, ὅτι ὅσφ μᾶλλον ἐπλησίαζεν ὁ χρονος τῆς κρίσεως καὶ ἐκλογῆς, τοσούτῳ ἰσχυρότερον ἐνέτείνεν δὲ Σ. Κ. τὰς δυνάμεις καὶ πάντα λίθον ἔκινει, δπως δυσχεράνῃ καὶ ματαιώσῃ τὴν ώς βεβαίαν θεωρουμένην ἐπιτυχίαν μου. Πρὸς τοῦτο τίνα κατηγορίαν ἀφῆκε καὶ τίνα συκοφαντίαν παρέλιπε; Ποίαν βυσσοδομίαν δὲν ἐφήρμοσε καὶ ποίαν σατανικὴν μέθοδον δὲν μετῆλθε χρησιμοποιῶν ώς ὅργανον φίλον τινὰ αὐτοῦ εὔδοκιμον ἀλλως ἐπιστήμονα, δν ἀληθῶς ἐτίμων καὶ ἐσεβόμην; Εἰς λεπτομερείας τῶν τοιούτων σκευωριῶν καὶ ἀπιστεύτων ὅντως βυσσοδομιῶν δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἰσέλθω εὐλαβούμενος τὴν τε στοιχειώδη εὔπρεπιαν καὶ ὅπερ ὁ ἐπικριτὴς κατέχει ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀξιωμα. Τοσοῦτο δὲ μόνον λέγω ἐνταῦθα, δτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς ἔξελθων ἐκ τῆς κρύπτης, ἐξ ἣς ἐλλογῶν ἔβαλλε τὰ μυσαρὰ τῆς συκοφαντίας βέλη, παρῆλθεν εἰς τὸ μέσον ώς ἀρειμάντιος ἀγωνιστὴς καὶ ἀνένδοτος πολεμιστὴς φέρων δῆθεν τὰ ἰσχυρὰ τῆς ἐπιστήμης δπλα. Ἀλλά κατά πόσον ὑπῆρξεν εὔσυνείδητος ὁ κατ' ἔμιοῦ διεξαγθεὶς ὁγδὸν αὐτοῦ, μαρτυρεῖ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐνεφάνισεν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σγολὴν τὰς πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπείας ὑποβεβλημένην ἔκθεσιν ιδίας αὐτοῦ ἀντιρρήσεις. Ἐνῷ δηλαδὴ ὥφειλεν ὁ ἔντιμος ἐπικριτὴς νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἔαυτοῦ ἀντέκθεσιν ὀλίγας ἡμέρας ἢ ἔστω καὶ ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς πρὸς συζήτησιν καὶ ἐκλογὴν ὠρισμένης συνεδρίας,

διμως μόλις ἐν αὐτῇ ἐπεφάνη σφοδρὸς κατήγορος καὶ οἷονεὶ ἐλεγχτῆς τῶν τε συναδέλφων καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν προκρινομένου ὑποψηφίου· καὶ τοῦτο προφανῶς ἐποίησε τεχνηέντως, ἵνα ἀπαρασκεύους καταλαμβάνων τοὺς ἄλλους καθηγητὰς καταπλήξῃ αὐτοὺς καὶ διασείσῃ τὴν περὶ ἐμοῦ κρατοῦσαν ἀγαθὴν γνώμην. Ιδού λοιπὸν ἀλλότριον πρόσωπον ὑποδυμένος καὶ ξένην σοφίαν ἐπιδεικνύων ἐπέρχεται λυσσαλέος καὶ πειρᾶται νὰ ἀποδεῖξῃ ὅτι ἐνέχομαι σφόδρα τῇ ἀσυγγνώστῳ κακίᾳ, δι' ἣν ἄλλοτε αὐτός, ὡς παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν, δικαίως ἡλέγχθη καὶ ἀπεδοκιμάσθη προσνέμων ἐμοὶ τὰς ἴδιας αὐτοῦ ἐλλείψεις καὶ κακίας διατείνεται ὅτι δὲν ἔχω ἔργασίας ἀξιολόγους καὶ πρωτοτύπους ἀλλ' ὅτι ἀπλῶς ἀντέγραψα τὸ σύγγραμμα τοῦ Ed. Zeller. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ οὗ προέθετο σκοποῦ πειρᾶται νὰ ἀνεύρῃ ἐν ταῖς πραγματείαις μου ἐκφράσεις ἔχούσας τινὰ διαιρέτητα πρὸς τὰς ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Zeller περιεχομένας καὶ, ἢν που εὔρῃ ἡ νομίσῃ ὅτι εὔρε τοιαύτας¹ κορυβαντιὰ καὶ ώριμεται ὑπὸ χαρᾶς βιῶν ὅτι φωρᾶ με ἀντιγράφοντα. Καὶ τοῦτο ποιεῖ δὲ Κουγέας κατὰ παλαιὸν αὐτοῦ ἔθος², ἢτοι ὃν ἀδαής καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου τέλεον ἀτριβήσεις ἡ φανταζόμενος τοὺς πρὸς οὓς ἀποτείνεται τελείους Ἀβδηρίτας. Διότι οἱ τὸν κοι-

1. Ὁ Κουγέας πολλάκις συμπιλεῖ καὶ συγκολλᾷ διαφόρους ἐν διαφέροις σελίσι τοῦ Zeller ἀπαντώσας λέξεις καὶ προτάσεις, ἵνα σχηματίσῃ περίοδον παραπλησίαν πρὸς ἡμετέραν καὶ οὕτω δυνηθῇ νὰ βοήσῃ, ὅτι δῆθεν ἔγὼ μεταφράζω τὸν Γερμανὸν ἱστοριογράφον.

2. Τῆς περὶ ἡς δὲ λόγος μεθόδου ἐποιήσατο δὲ Σ. Κ. καὶ ἄλλοτε χρῆσιν, ὅτε πρὸ ἐτῶν ἐβούλεύσατο νὰ ἐλέγῃ δύο εὑδοκιμωτάτους ἐπιστήμονας ὡς λογοκλότους. Ἐπιχειρήσας δέ δείλαιος τότε νὰ ἐλέγῃ ἡλέγχθη αὐτὸς ἐπὶ τε λογοκλοπίᾳ καὶ ἀνοίᾳ καὶ ἐπιχάτῃ ἀνεπιστημοσύνῃ.

νὸν ἔχοντες νοῦν καὶ ἄκρῳ δακτύλῳ γευσάμενοι ἐπιστήμης γνώσκουσιν ὅτι οἱ περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν πηγῶν πραγματευόμενοι εἶναι εὔλογον νὰ συμφωνῶσι καὶ πολλαχοῦ λέγωσι παραπλήσια ἢ καὶ τὰ αὐτά.
“Οταν οἱ ιστοριογράφοι ἀναπαριστῶσι πιστῶς καὶ ἄκριβῶς ξένον φιλοσόφημα, ἐπαναλαμβάνουσι κατ’ ἀνάγκην πολλάκις τὰς λέξεις καὶ φράσεις τοῦ ἔξεταζομένου φιλοσόφου· ἐντεῦθεν δμως δὲν συγάγεται λογικῶς ὅτι ἀντιγράφουσιν ἀλλίλους.” Εὰν δ’ ὁ εὔσυνείδητος ἐπικριτής μου λάβῃ τὸν κόπον νὰ παραβάλῃ τὸ περὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων μνημειῶδες σύγγραμμα τοῦ ἀοιδίμου Zeller πρὸς ἄλλα προγενέστερα καὶ δὴ πρὸς τὸ τοῦ H. Ritter, θὰ εὗρῃ πλείστας δμοιότητας καὶ πολλαχοῦ τὰς αὐτὰς ἐκφράσεις. Ἀλλὰ δύναται πρὸς Θεοῦ νὰ εἴπῃ ὅτι δ Zeller ἀντέγραψε τὸν Ritter;
 Καὶ δμως διατείνεται ὅτι ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο ἐπραξα ἢ μετέφρασα τὸν Zeller καὶ τοῦτο διότι εὔρισκει τινὰς ἐκφράσεις μου παραπλησίας ταῖς τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως.

‘Ο σεμνὸς ἐπικριτής ἐλέγχει τρεῖς τῶν ἐργασιῶν μου, τουτέστι τὴν περὶ ἴδεῶν τοῦ Πλάτωνος, τὴν περὶ Ἡθικῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ τὴν περὶ τῆς Ψυχολογίας τοῦ Πλωτίνου πραγματείαν. Ποιεῖται δὲ τὸν ἐλεγχὸν δ Κουγέας μετ’ ἀνεφίκτου ἀκαταστασίας καὶ δεινῆς ἀμεθοδίας· διότι ἐπιλαμβάνομενος πραγματείας μου καὶ ἐπάγων τινὰς παρατηρήσεις αἰφνῆς μεταπηδᾶ εἰς ἐτέραν συμφύρων καὶ συγγέων πράγματα διάφορα, δπερ ἐμφαίνει πρὸς ἄλλοις διανοήσεως ταραχὴν καὶ εὔμεθοδίας ἀπουσίαν. Ἡμεῖς γε φεύγοντες τὰ τοιαῦτα κακὰ θὰ ἀνασκευάσωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς διὰ βραχέων ἐλέγχοντες τὰ εἰς ἕκαστον τῶν ἡμετέρων ἐργῶν παρατηρήματα.

Καθαπτόμενος δ Σ. Κ. πρῶτον τῆς περὶ ἴδεῶν τοῦ

Πλάτωνος πραγματείας και μοχθῶν νὰ δεῖξῃ δτι αὗτη εἶναι ψιλὸν μετάφρασμα και οίονεί τι κλέμμα παρατίθησιν ἐν δύο στήλαις ἐπιγραφάς κεφαλαίων τῆς πραγματείας μου και τοῦ συγγράμματος τοῦ Zeller. Τὸ κεφάλαιον φέρ' εἰπεῖν «Στοιχεῖα και ἀρχαὶ τῆς περὶ ἴδεῶν θεωρίας» ἀντιστοιχεῖ, λέγει, πρὸς ὁνοματός παρὸν Zeller κεφάλαια ἐπιγραφόμενα «Der Begriff der Ideen» και «Ihr Ursprung». τὸ δὲ κεφάλαιον «Ἀποδείξεις τῆς μπάρξεως τῶν ἴδεῶν» εἶναι ἀντιστοιχον τῷ «Ihre Begründung». "Οταν δὲ δὲ ὅ εὔσυνείδητος κριτὴς μὴ εὑρίσκῃ πρὸς κεφάλαια τῆς πραγματείας μου ἀντιστοιχα ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Zeller, ἀναγκάζεται πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν τῆς ἑτέρας στήλης νὰ παραπέμψῃ ὀπλῶς εἰς σελίδας τοῦ Γερμανοῦ ἱστοριογράφου· οὕτω πρὸς μὲν τὸ κεφάλαιον «Ἡ φύσις τῶν ἴδεῶν» ἀντιστοιχοῦσι τὰ ἐν τῇ σελίδῃ 613 κέ, πρὸς δὲ τὸ «Τὸ πλῆθος τῶν ἴδεῶν και τὰ ὄντα αὐτῶν» τὰ ἐν σελίδῃ 686 κέ. Ἐλλ' ἐπιπόλαιον μόνον βλέμμα και πρόγειρος ἀντιβολὴ ἀρκεῖ νὰ καταδεῖξῃ τοῦ ἀτασθάλου κριτοῦ τὸ ἀσύστολον ψεῦδος και τὴν δεινὴν συκοφαντίαν. Διότι οὔτε ἐν τῇ διατάξει τῶν κεφαλαίων οὔτε ἐν τῇ διαρθρώσει τῆς ὕλης και τῇ καθ' ἔκαστον διεξαγωγῇ τοῦ θέματος εἶναι ἡ πραγματεία μου αὕτη, ως και πᾶσαι αἱ ἄλλαι, μέμημα ἥ σφετερισμὸς ἀλλοτρίων πονημάτων. Ἡ τῶν κεφαλαίων σειρὰ οὔτε κατὰ τύχην γίνεται οὔτε κατὰ μάμησιν οὔτε κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν συνάφειαν και τὴν λογικὴν ἀκολουθίαν τῶν νοημάτων. Ἰνα δὲ μὴ μακρὸν καταιείνω λόγον περὶ τοῦ περιεχομένου ἐκάστου τῶν κεφαλαίων και τῆς λογικῆς συναφείας αὐτῶν, παραπέμπω εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Σουτσείου φιλοσοφικοῦ διαγωνισμοῦ γενομένην ἀνάλυσιν και κρίσιν τοῦ ἔργου μου. Ἐν ταύτῃ δὴ ἐντόνως ἔξαιρεται ἡ τῶν διανοημάτων

άκοινονθία καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ὀἰληνογία, δι’ ἣς «καθισταται ἡ ὅλη ἔργασία ὁργανισμὸς τέλειος καὶ ἐμψυχος».¹ Έὰν δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ κεφαλαίων τινῶν τῆς πραγματείας μου ὅσι παρεμφερεῖς τὰς τοῦ Zeller, τοῦτο ὅρα σημαίνει ὅτι μεφράζω αὐτόν; Άλλο εἶναι δυνατὸν οἱ περὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου διαλαμβάνοντες συγγραφεῖς νὰ μὴ ἔχωσι παραπλήσια κεφάλαια²; Καὶ ἔάν, κ. Κουγέα, κατορθώσῃ—ὅπερ εὔχομαι ἀλλὰ δὲν ἐλπίζω—νὰ δημοσιεύσῃς ίστορίαν Ἑλληνικήν καὶ ἐν αὐτῇ ἀναγράψῃς εἰκότως τοιαῦτα κεφάλαια, οἷον περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, θὰ ἐδικαιοῦτό τις διὰ τοῦτο νὰ κατηγορήσῃ σου λογοκλοπίαν, διότι τὰ εἰρημένα κεφάλαια διοιάζουσι πρὸς τὰ ἐν ἄλλαις ίστορίαις περιεχόμενα;

Προθυμούμενος νὰ δείξῃ ὁ Σ. Κ. ὅτι ἡ πραγματεία μου δὲν ἔχει πρωτοτυπίαν καὶ αὐτοτέλειαν, παραφέρει παράδειγμα τὸ πρῶτον κεφάλαιον αὐτῆς καὶ διατείνεται ὅτι τοῦτο εἶναι ὄτεχνος περίληψις τοῦ μεγάλου προτύπου. Πάντα, λέγει, δια ὁ Λογοθέτης διαλαμβάνει περὶ τῆς γενέσεως τῆς τῶν ἰδεῶν θεωρίας δεικνύων τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἐλεατικῶν καὶ Ἡρακλειτείων καὶ Πυθαγορείων θεωριῶν εἶναι ἡντιλημένα ἐκ τοῦ Zeller. Έὰν ὁ ἐλαφρῷ τῇ συνειδήσει ἐπικρίνων εἴχε ποιάν τινα φιλοσοφικὴν συγκρότησιν καὶ ἡδύνατο νὰ διακρίνῃ τὰ ἐν φιλοσοφικοῖς ἔργοις διοια καὶ διάφορα, δὲν θὰ ἔξετρέπετο εἰς τοιαύτας ἀποφάνσεις ἄλλὰ θὰ ἔγίνωσκε νὰ ἀπονέμῃ ἐκάστῳ τὰ ἴδια. “Οτι ἡ προγενεστέρα φιλοσοφία παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς γένεσιν τῆς πλατωνικῆς ἰδεολογίας, παρετήρησε μὲν πρῶ-

1. Κρίσις τοῦ φιλοσ. διαγων, ἔτους 1909, σ. 39 κέν. 41.

2. ‘Ο ἀγαθὸς ἐπιχριτὴς ἥθελε, ὡς φαίνεται, νὰ μὴ διαλαμβάνω περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς φύσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν τοιούτων ἄλλὰ περὶ ἄλλων, οἷον περὶ τῆς σοφίας τοῦ Σωκράτους (οὐχὶ τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου ἄλλὰ τοῦ Δολίου Κουγέα).

τος δὲ Λοιστοτέλης ἐν τοῖς Μετὰ τὰ Φυσικά (1,6,987 α 29 εξ), δπερ χωρίον διὰ τὴν σπουδαιότητα παρατίθημι δλον ἐν τῷ πραγματεἴᾳ μου³, ἔπανακαμβάνουσι δὲ πάντες που οἱ φιλόσοφοι ίστοριογράφοι. Καὶ ἐγώ, ως εἰκός, δὲν λέγω διάφορα πλήν δτι διεξέχομαι ἀκριβέστερον τὰς ὄντολογικὰς καὶ γνωσιολογικὰς τῶν προγενεστέρων φιλοσόφων θεωρίας καὶ δεικνύω κατὰ τόσον τέσχον δοπήν εἰς τὴν γένεσιν τῶν πλατωνικῶν Ιδεῶν. Ζητῶν δὲ τὴν λογικὴν μέθοδον, δι’ ἣς δὲ Πλάτων ἀνήγαγε τὰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων παριστάσας ἐννοίας εἰς αὐτοτελεῖς ὑποστάσεις καὶ καθ’ ἑαυτὰ ὑπάρχοντα ὅντα, ενδίσκω δτι ἡ μέθοδος αὗτη κεῖται ἐν τῇ ἐσωτερικῇ συναφείᾳ τῶν εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἰσαγθεισῶν ἐννοιῶν τοῦ Σωκράτους πρὸς πάντα οὐεδόν τὰ ὑπὸ τῶν προγενεστέρων φιλοσόφων συναγθέντα συμπεράσματα, καθ’ ἂ διάφορος μᾶλλον δὲ ἀντιθετος ἀνεκηρύκτετο ἡ κατὰ λόγον τῆς κατ’ αἰσθησιν γνώσεως. Ἐν τῇ διεξοδικῇ ἀναπτύξει τοῦ προκειμένου θέματοςθά διολογήσῃ δὲ ἔμπειρος μελετητὴς καὶ ἀπροσωπόληπτος κριτὴς δτι ἀρκούντως διαφέρω τοῦ Zeller καὶ οὐ μικρὰν ἔχω πρωτοτυπίαν ἔνθα μάλιστα δεικνύω τὸν συνδυασμὸν τῆς Σωκρατικῆς ἐννοιολογίας πρὸς τὰ προγενέστερα φιλοσοφήματα. Ἡ πρωτοτυπία δὲν λείπει μοι καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις κεζαλοίοις καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις «Ἡ φύσις τῶν ἴδεων» καὶ ἡ «Ἡ ἴδεα τοῦ ἀγαθοῦ». Ἐν μὲν ἐκείνῳ δεικνύω διὰ μακρῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, πῶς δὲ Πλάτων ἐνόει τὰς ἴδεας, ἐν ἥπερ διεξαγωγῇ πλεῖστα εἶναι τὰ ἴδια ἐμοῦ καὶ παρὰ Zeller μὴ εὑρισκόμενα. Ἐν δὲ τούτῳ διαλαμβάνων περὶ τῆς ἴδεας τοῦ ἀγαθοῦ καταλήγω μὲν εἰς τὸ αὐτὸ καὶ δὲ Γερμανὸς

3. Σελ. 16 κεξ—Ἐσφαλμένως λέγει δὲ Σ. Κ. δτι δὲ Zeller τὸ περὶ οὐδὲ λόγος χωρίον ἀπλῶς ὑποδεικνύει, διότι καὶ δὲ Γερμανὸς ίστοριογράφος παρατίθησιν (ἐν σελ. 653]4) ἐν μεταφράσει δλον διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ σπουδαιότητά.

ιστοριογράφος συμπέρασμα, διτε δηλονότι ή ίδεα αὗτη συμπλήται κατὰ Πλάτωνα τῷ Θεῷ, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἔργοιμι δι' ἄλλης μεθόδου καὶ δι' ίδιου γένους ποδεικτικῶν λόγων¹. "Οτι δὲ σοφὸς ἐπικριτὴς δέν φαβέστει οὐδαμοῦ πρωτοτυπίαν, οὐδὲν θαῦμα τὸ ἐναγτίον δέ θύτο θαυμαστόν, ἐάν που διέκρινε ταύτην. Λίστη διάγνωσις τῆς ἐν ἔργῳ τινὶ ἐπιστημονικῆς καὶ κατ' ἔ-
ξοχὴν φιλοσοφικῆς ἐνυπαρχούσης πρωτοτυπίας ἀπαιτεῖ ἀπο-
κριδσαν παρασκευήν, ἵτε δὲ κ. Κουγέας σὺν τοῖς κλεινοῖς θια-
σώταις φαίνεται κακῇ τύχῃ θήκειστα εὑμοιρῶν.

Εἰ καὶ πειρᾶται δὲ Σ. Κ. ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ἀποδεῖξῃ
μεταφράζοντα, δῆμος δὲν κατορθοῖ ἐκ τῆς πολυσελίδου
πραγματείας μου νὰ προενέγκῃ δείγματα μεταφράσεως πλὴν
ἐνὸς μόνου γωρίου. Φέρε δὲ τὸ τοῦτο. Ἐν σελ. 12—13
λέγω. «Ο Πλάτων ἀποφαίνεται διτε δὲν μόνον γινώσκε-
ται τὸ δὲ μὴ δὲν οὐχί τὸ μὲν παντελῶς δὲν εἶναι παντελῶς γνω-
στόν, τὸ δὲ μηδαμῶς δὲν εἶναι πάντη ἀγνωστον. Ἡ γνῶσις
ἄρα καὶ ἐπιστήμη ἀναφέρεται εἰς τὸ δὲν, ἡ δὲ ἀγνωσία καὶ
ἀνεπιστημοσύνη εἰς τὸ μὴ δὲν. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ εἰλικρινῶς
δηντος καὶ τοῦ μηδαμῆ δηντος κεῖται τι, διπερ ἔστιν ἄμα καὶ
οὐκ ἔστιν εἰς τὸ τοιαύτης φύσεως ὑποκείμενον φεινερδὸν διτε
ἀνήκει τι, διπερ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς γνώσεως καὶ ἀγνοίας,
τοῦτο ἔστιν ἡ δόξα». Ἐνταῦθα δὲ κ. Κουγέας ὑπὸ ἀφάτου γα-
ρῶς σκιρτῶν βοῆ, διτε δὲ Λογοθέτης φωρᾶται μεταφράζων τὰ
τοῦ Zeller² «Was sich erkennen lässt, ist . . . Vorstellung». Ἀλλ' δὲ πρωτότυπος ἐπικριτὴς ἀγευστος δὲν τελείως πάσις φι-
λοσοφικῆς γνώσεως καὶ ἀδαής τῶν θεμελιωδεστάτων ἀρχῶν
τῆς πλατωνικῆς ἰδεολογίας ἀγνοεῖ διτε δοσα ἐνταῦθα ὑπολαμ-
βάνει ως μεταφράσματα εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐπανάληψις αὐ-

1. "Ἐτιθει μάκιστα τὴν σελ. 110 καὶ 111.

2. 2, 1. σ. 643—4.

τῶν σχεδὸν τῶν λέξεων τοῦ Πλάτωνος διδάσκοντος «τὸ μὲν παντελῶς ὅν παντελῶς γνωστὸν μὴ δὲ μηδαμῆ πάντη ἀγνωστον. Εἰ δὲ δή τι οὕτως ἔχει ω̄ς εἶναι τε καὶ μὴ εἶναι.... μεταξὺ ἀν κέοιτο τοῦ εἰλικρινῶς δύντος καὶ τοῦ αὐ̄ μηδαμῆ δύντος. Οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῷ δύντι γνῶσις ἡ κάμγκωστα δ' ἐξ αἰράγκης ἐπὶ μὴ δύντι· ἐπὶ τῷ μεταξὺ τούτῳ μεταξὺ τι καὶ ζητητέον ἀγνοιας τε καὶ ἐπιστήμης, εἴ τι τυγχάνει δν τοιοῦτον. Ἐπ' ἄλλῳ δρα τέτακται δόξα καὶ ἐπ' ἄλλῳ ἐπιστήμη». Ιγα δὲ νοηθῇ πόσον σαρῶ; δι. κ. Κουγέας τῶν πρώτων ἀντιλαμβάνεται, ἐπάναγκες νὰ σημειωθῶσιν δοσα εὔθυντα κατωτέρῳ ἐπιφέρει ἀμίμητα. «Τὰ εἰς ταῦτα ὑποκειμενα γωρία Πολιτείας V, 476 κ.ε.ξ. καὶ 477B ἔχουσιν δλως ἄλλην κατασκευήν, διτε δι. κ. Λογοθέτης παράπεμπων καὶ αὐτὸς εἰς τὰ αὐτὰ γωρία παραχράζει τὴν ἀπόδοσιν (sic) τοῦ γερμαινοῦ προτύπου»!!

Ο δηξικέλευθος ἔρευνητής καὶ τῆς ἐπιστήμης ὑπέροχος προβιβαστής Σ. Κ. παρέρχεται ως δεινός μου κατήγορος, δι τι δὲν παρακολουθῶ τῇ προόδῳ τῆς ἐπιστήμης. «Αἱ ἐργασίαι, λέγει, τοῦ Λογοθέτου δὲν εἶναι συγχρονισμέναι (sic). Αἱ περὶ τῶν ἀρχαίων εἰδήσεις καὶ τὸ περὶ τῶν προβλημάτων ἐνδιαφέρον (sic) αὐτοῦ δὲν βαίνουσι πέρα τοῦ Zeller, δν ἔχει ως μόνον δδηγόν. Οὗτο γράφων περὶ τοῦ Πλάτωνος δὲν ἔχει ιδέαν (sic) περὶ τῶν σπουδαιοτάτων φιλολογικῶν ζητημάτων, τῆς γρονικῆς δηλονότι τεξεως τῶν πλατωνικῶν διαλόγων περὶ τὸ δποῖον (sic) ἡγέρθη ἐσχάτως μεγάλη συζήτησις μεταξὺ πολλῶν καὶ συρτῶν, ἐν οἷ; δ Villamowits καὶ δ Comperz ἃς εἶπομεν καὶ τὸν ἥμετερον Σπ. Μωραΐτην, δν τούλάχιστον δὲν ὔξειλε νὰ ἀγνοῇ δ ὑποψήζειος». Άλλος δ Λογοθέτης, σοφὲ φιλόλογε, ἐπίσταται, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, τὰ πλατωνικὰ ζητήματα δτε ιδίᾳ περὶ αὐτὰ συντόνως ἀσχοληθείς. Γινώσκω καλῶς δι εἰς πλείονας περιόδους διάκρισις τῆς πλατω-

1. Πλ. δ. 477A §.

νικής φιλοσοφίας έχει βάσιν τὴν χρονικὴν τῶν συγγραμμάτων τοῦ φιλοσόφου κατάταξιν, ἥπερ ἀποτελεῖ ἀπὸ τοῦ Schleiermacher περιμάχητον σπουδασμα καὶ σφόδρα ἀντιλεγόμενον ζήτημα (πλατωνικὸν ζήτημα) οὐδέποτε ἵσως μέλλον νὰ λυθῇ κατὰ τὴν εὔστοχον παρατήρησιν τοῦ περιωνύμιου Ἀγγλου ἴστορικου Γεωργίου Grote· εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστάτων προβλημάτων, οὗ τῇ ἐπιλύσει πλεῖστοι ἐπεχείρησαν καὶ δοιοί οἱ ἔρευνηται τοσαῦται σχεδὸν καὶ αἱ γνῶμαι. Καὶ ἐγὼ δὲ περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἀπὸ ἔτῶν μετὰ ζήλου διατρίψας προῆλθον εἰς Ιδίας γνώμας ἦ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, εἰς εἰκασίας, ἐφ ὅν διμως ὄχνῳ νὰ στηρίξω θεωρίαν τινὰ περὶ τῆς ἀνελίξεως τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Διὸ ἔξ ἀρχῆς ἔσχον τὴν γνώμην καὶ νῦν ἔτι ἔμμενω αὐτῇ, ὅτι ἀσφαλέστερον καὶ ὁρθότερον εἶναι νὰ φεύγωμεν τὴν εἰς πολλὰς περιόδους διάκρισιν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ νὰ διαχρέωμεν μετὰ τοῦ Zeller ἀπλῶς τὴν κατὰ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν τοῦ φιλοσόφου γενομένην ἐπὶ τό πρακτικώτερον τροπήν.

Περαιτέρω χωρῶν μέμφεται ὁ Σ. Κ. ὅτι ἀγνοῶ τὸ πολύκροτον, ὡς λέγει, ἔργον τοῦ Natorp «Platos Ideenlehre» καὶ τὴν μνημειώδη ἴστορίαν τοῦ Comperz «Griechische Denker». Ἄλλὰ μαθέτω ὁ κ. ἐπικριτὴς ὅτι οὕτε τοὺς ἐγκρίτους τούτους οὕτε ἄλλους ἀδοκιμωτέρους περὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος διαλαβόντας συγγραφεῖς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀγνοῶ. Δὲν μνημονεύω διμως σύτοὺς ἄτε οὐκ ἀσπαζόμενος τὴν τούτων μέθοδον. Οἱ σοφοὶ δηλαδὴ ἀνδρες παρέλκονται μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς αὐθαιρέτους πολλάκις ἐκδοχὰς καὶ ὑποβάλλουσι τῷ Πλάτωνι ίδιας αὐτῶν δοξασίας καὶ ἀλλότρια διανοήματα, ἐγὼ δὲ σκοπὸν ἐν τῇ πραγματείᾳ μου προεθέμιην νὰ παραστήσω ὡς οἶόν τε μάλιστα πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν ἀντεχόμενος στερρῶς τῶν διαλόγων τοῦ θείου φιλοσόφου. Τὴν μέθοδον ταύτην, ἥν κατηγορεῖ μου ὁ Κου-

γέας, ἐξῆρε σφόδρα καὶ ἐπίνεσε μέγα ἡ τοῦ Σουτσείου φιλοσοφικοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπεία¹.

Συνελόντι εἰπεῖν χατάτλει ὁ Κουγέας κατὰ τῇς ἐργασίας μου πᾶσαν θρῷον καὶ λοιδορίαν· «δὲν εἶναι πρωτότυπος» λέγει, «δὲν ποούγει τὴν ἐπιστήμην», «ενδίσκεται ἐκτὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔδαφους», «δὲν εἶναι συγχρονισμένη» κ.τ.δ². Καὶ ταῦτα μὲν φθέγγεται ὁ ἀδαής πάσης φιλοσοφικῆς γνώσεως Κουγέας. Πλὴν ἄλλ' οἱ ἐπαίσχοντες καὶ μετὰ κύρους δυνάμενοι γὰρ ἀποφαίνωνται ἔγουσιν ὅλως ἐναντίαν γνώμην. Ἡ μὲν τοῦ Σουτσείου φιλοσοφικοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπεία³ ἡ τὴν πραγματείαν ταύτην κρίνασα καὶ βραβεύσασα ἄλλα τε πολλὰ ἐπαινετικὰ εἶπε καὶ τάδε παρετήρησεν. «Οἱ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας ταύτης ἐν ἀγαστῇ συντομεᾳ καὶ περιεκτικότητι ἄλλοι καὶ ἀμέμπτῳ σαφηγεῖσι καὶ ἀκριβεῖσι περιλαβόν πᾶν τὸ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἀναγόμενον διεξήγαγεν ἐν ἀλληλουγέᾳ ἐπεισημωνικῇ τὴν περὶ ἴδεολογίας τοῦ Πλάτωνος πραγματείαν αὗτοῦ διελῶν αὐτὴν εἰς ἐπτὰ κεφάλαια σύμμετρον πρὸς ἄλληλα σύντα καὶ λογικὴν καὶ γενετικὴν ἀκολουθίαν ἔχοντα...». Η δὲ ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς συσταθεῖσα ἐπιτροπεία⁴ πρὸς ἀνάλυσιν τῶν ἔργων τῶν εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ιστορίας τῆς Φιλοσοφίας ὑποψηφίων καὶ ὑπόδειξιν τοῦ ἐκλεκτέου παρετήρησε περὶ τῆς προκειμένης πραγματείας τάδε «Ἰεν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ,

1. Κρίτις φιλοσ. διαγων., ἐν σελ. 42.

2. Εἰρίγσθω διι οἵ τὸν θίασον τῆς γλωσσικῆς αἰρέσεως συγκριτοῦντες ἀποκαλοῦσι πάντας τοὺς φιλοκόλους καὶ τῆς δρθοεπείας ἐπιμελουμένους ἐπιστήμονας οὗτοι, δηλονότι «διπισθοδρομικούς, κοθυσιερμένους, ὅχι συγχρονισμένους»!

3. Τὴν ἐπιτροπείαν ἀπετέλουν ὁ ἀοιδομός Γεώρ. Μιστριώτης καὶ οἱ κ. κ. Γρηγ. Βερναρδάκις καὶ Μαργ. Εναγγειίδης (εἰσηγητής).

4. Τῆς ἐπιτροπείας μέλη ἦσαν οἱ κ. κ. Θεόφ. Βαρέας (εἰσηγητής) Ν. Ἐξαρχόπουλος καὶ Σίμος Μενάρδος.

ήτις ἐθρούρεύθη ἐν τῷ Σουτσείῳ φιλοσοφικῷ ὄγκων, ἐξετάζει ὁ κ. Λογοθέτης ἐν τῷ σφόδρα ἀντιλεγομένῳ κεφαλαιῷ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐχόμενος αὐτῶν πηγῶν, ἀμέσων τε καὶ ἐμμέσων, ἐν τούτῳ δὲ γνωσταὶ αὐτοῖς εἰπεῖν ἡ πρωτοτυπέα αὐτοῖς καὶ κατωτέρῳ «**ΙΗ** πραγματεία **οὔτη** ἐλέγχει τὸν συγγράψαντα αὐτὴν ἐπιστήμονα αὐτοῦρόν, ἵνανώτατον ἀπὸ τῶν πηγῶν καὶ αὐτοτελῶς καὶ διαπραγματεύηται δυσχερέστατα ζητήματα τῆς **ΠΕΛΛΗΝΙΚῆς** φιλοσοφίας». Πρὸς τοιαύτην γνώμην δύο εἰδικῶν καὶ ἐκ σοφῶν καθηγητῶν συνισταμένων ἐπιτροπειῶν ἀντιτίθεται ἡ κατ' εὐφημισμὸν λεγομένη κρίσις τοῦ Κουγέα, ἐν τῇ ἀμιλλᾶται ὁ φυλόνος πρὸς τὴν κακοβουλίαν καὶ ἡ μοχθηρία πρὸς τὴν ἀδικίαν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἔντιμον τῆς συκοφαντίας καὶ διαστροφῆς τῶν πραγμάτων μέθοδον κρίνεται καὶ ἡ ἑτέρα εἰς τὸν Πλάτωνα ἀναφερομένη πραγματεία μου ἡ ἐπιγραφομένη «**ΙΗ** ἡθικὴ τοῦ Πλάτωνος ἐν σχέσει πρὸς τοὺς προδρύμους καὶ τὴν ἐπὶ τὰ μετέπειτα ἡθικὰ φιλοσοφήματα ἐπειδρούσειν αὐτῆς»· ἢπερ εἶναι τὸ ἄριστον καὶ διεξοδικώτατον τῶν ἔργων μου καὶ ἐβραβεύθη ὥσαύτως ἐν τῷ Σουτσείῳ φιλοσοφικῷ διαγωνισμῷ. Καὶ ἐνταῦθα δὴ ὁ ἐπικριτὴς προθυμούμενος νὰ δεῖξῃ ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ψιλὴ μετάφρασις ἢ περιληψις ἔνους πονήματος παρατίθησιν ἐπιγραφὰς κεφαλαίων δμοιαζούσας ταῖς παρὰ Zeller καὶ, ὅπου ἀν μὴ εὑρίσκῃ τοιαύτας, παραπέμπει μόνον εἰς σελίδας τοῦ συγγράμματος τοῦ Γερμανοῦ ἴστοριογράφου. Διατείνεται δὲ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν φιλαληθείας ὅτι «**ὁ Λογοθέτης παρακολουθεῖ** βῆμα πρὸς βῆμα (sic) τὸν Zeller παραλαμβάγει τὸ ἐκάστοτε προσιτὸν εἰς αὐτὸν (γρ. αὐτὸν), ὑπερπηδᾷ τὰ δυσληπτά,

διαλύει τὸν αὐστηρὸν εἶδον τῶν συλλογισμῶν τοῦ μεγάλου ιστορικοῦ καὶ παραμέτει τὰς πληροφορίας ἐν παρατάξει ἀνευ ἔσωτερικοῦ συνδέσμου». Καὶ αὗτη μὲν εἶναι ἡ σορὴ καὶ ἐπιεικὴς τοῦ εύθουλου ἐπικριτοῦ γνώμη. Ἀλλ' ἀπλῇ δῆμος κατὰ κεφαλαῖα ἀντιβολὴ καὶ ἀντεξέτασις ἀρχεῖ νὰ δεῖξῃ περιχανῶς διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου μου εἶναι, ἂν μή τι ἄλλο, τούλαμέτον τριπλάσιον τοῦ τοῦ Zeller καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὔτε μετάρριψις δύναται νὰ θεωρηθῇ οὔτε περίληψις νὰ ὑποληφθῇ. Τὸ μὲν ἡμέτερον ἔργον σύγκειται ἐκ σελίδων 368, δὲ Γερμανὸς ιστοριογράφος διαλαμβάνει περὶ τῆς πλατωνικῆς Ἡμικῆς ἐν ὀλίγαις σχετικῶς (105) σελίσιν.¹ Ιδιον ἐμοῦ εἶναι καὶ αὐτοτελὲς πόνημα ἡ ἐκ σελίδων 16 ἀποτελουμένη Εἰσαγωγή, ἐν ᾗ ἔξετάζονται αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἀναπτυχθεῖσαι ἡμικαὶ ἔννοιαι.² Ο αὐτὸς λόγος καὶ περὶ τοῦ δευτέρου διεξοδικοῦ κεφαλαίου³, ἐνθα μετὰ σαρηγείας καὶ ἀκριβείας ἐκτίθεται ἡ πρὸ τοῦ Πλάτωνος ἡμικὴ φιλοσοφία. Οὐχ ἵττον δὲ ἐναργῆς γίνεται ἡ πρωτοτυπία ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ⁴, ἐνῷ ἔξετάζεται ἡ τοῦ Πλάτωνος θεωρία τῶν ίδεῶν καὶ ἀνευρίσκονται ἐν αὐτῇ αἱ ἀρχαὶ τῆς τοῦ φιλοσόφου Ἡμικῆς. Διεξοδικὸν εἶναι καὶ τὸ τέταρτον κεφαλαίον⁵ ἐνῷ ἐκτίθενται ἀκριβῶς τὰ περὶ ἀρετῆς φιλοσοφήματα τοῦ Πλάτωνος. Καὶ δὲ μὲν Zeller ὀλίγα σχετικῶς λέγει περὶ ἀρετῆς, ἐγὼ δὲ διαλαμβάνω διεξοδικῶς περὶ μὲν ἀρετῆς καθόλου ἐν σελίσιν 27⁶ περὶ δὲ δικαιοσύνης καὶ πολι-

1. Ἀπὸ σελ. 867 – 972· τὸ περιεχόμενον τῶν λοιπῶν μέχρι τέλους τοῦ κεφαλαίου σελίδων εἶναι μᾶλλον φιλολογικόν.

2. Σ. 17 – 62.

3. Σ. 63 – 81.

4. Σ. 82 – 109.

5. Σ. 82 – 109.

τείας ἐν ἴδιῳ μακρῷ κεφαλαίῳ ἐκ σελίδων 63 συγχειμένῳ¹ περὶ δὲ τῆς ἡδονῆς ἐν ἴδιῳ ἐπίσης κεφαλαίῳ ἐκ σελίδων 20 ἀποτελουμένῳ². Ἐντῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ³ ἀναπτύσσεται ἡ περὶ εὔδαιμονίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος. Ἐν δὲ τῷ ἔβδόμῳ⁴ ἔκτιζεται ἡ μετέπειτα μορφὴ τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας καὶ ἡθικῆς. Οὐ τὸ εἰοημένον τοῦτο κυριώτατον μέρος τοῦ συγγράμματός μου διεξερχόμενος καὶ ἀναγινώσκων ἄμα καὶ παρεξετάζων τὸ οἰκεῖον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Zeller θὰ διμολογήσῃ ἀναμφιλέκτως ὅτι ἡ πραγματεία μου διεξάγεται μετὰ πρωτοτυπίας καὶ ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἱστοριογράφου καὶ ὅτι ἀποτελεῖ ἀκριβῆ καὶ ἀρτίαν τῆς ἐξεταζομένης ὑποθέσεως ἔκθεσιν. Ωσαύτως αὐτοτέλειαν καὶ πρωτοτυπίαν μαρτυρεῖ καὶ τὸ τελευταῖον κεφάλαιον⁵, ἐν ᾧ ἐρευνᾶται ἡ ἐπὶ τὰ μετέπειτα φιλοσοφήματα ἐπίδρασις τῆς πλατωνικῆς ἡθικῆς. Καὶ τοῦ ἔργου μου τούτου τὴν τε λογικὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐστερεωτικὴν ἐνότητα καὶ τὴν σαφήνειαν καὶ ὀρθοέπειαν, ἥν ώς ἐν χορῷ ἐπιστήμονες ἡμέτεροι καὶ ἄλλοεθνεῖς ἔξυμνησαν, πᾶς τις ἀναγινώσκων εὖθὺς διορᾷ καὶ μόνος δὲ τῆς ἐμπαθείας καὶ τοῦ μίσους τετυφλωμένος πρωτότυπος ἐπικριτὴς δὲν βλέπει.

Σημειώσεως ἀξιον εἶναι μάλιστα τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ περὶ ἡθικῆς τοῦ Πλάτωνος ἐκτενεστάτῳ ἔργῳ μου κατορθοῖ δὲ Κουγέας νὰ ἀνακαλύψῃ μόλις 3—4 χωρία ώς παραπλήσια πρὸς τὰ τοῦ Zeller καὶ περιορίζει τὸν ἔλεγχον ἐν τισι χωρίοις τῶν δύο τελευταίων κεφαλαίων ὅκνῶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἄλλα

1. Σ. 110 - 171.

2. Σ. 172 - 191.

3. Σ. 192 - 210.

4. Σ. 211 - 274.

5. Σ. 271—368.

κεφάλαια. Τῆς δ' ἀποφυγῆς ταύτης αἰτία εἶναι τὸ δτι τὰ ἄλλα κεφάλαια διντα διεξοδικὰ καὶ περιεκτικὰ πραγμάτων ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Zeller διλος μὴ εὑρισκομένων δὲν παρέχουσι τῷ δρόμῳ ἐκφράσεων θηρευτῇ τὴν εὐχαιρίαν εἰς Ἑλληνικῶν καὶ γερμανικῶν χωρίων παράθεσιν. Φέρε δὲ νῦν ἵδωμεν τὰ ὄλγα ταῦτα χωρία, ἅτινα ὁ θαυμάσιος ἐπικριτὴς ως μεταφράσματα διαλαλεῖ. Ἐν ὅρχῃ τοῦ Η' κεφολαίου λέγω

• II ὁρχῇθεν μορφὴ τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας δὲν παρέμειγεν ἀμετάβλητος, καθάπερ μανθάνομεν κυρίως μὲν ἐκ τῶν περὶ τῆς πλατωνικῆς ἴδεολογίας μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ τῶν Νόμων αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος). Ἐνταῦθα δὲ Κουγέας κρινεῖται δια φωρᾶ με ἀντιγράφοντα τὸν Zeller, οὗ εὑρίσκει παραπλησίαν ἐκφρασιν ἐν σελ. 946 κ.ἔ.ξ. "Οναιο τῆς οῆς ἀγχινοίας, σοφολογιώτατε ἐπικριτά! Ἄλλ' ἐὰν ἀνοίξῃς οἰανδήποτε εἴτε διεξοδικὴν εἴτε συνοπτικὴν ἰστορίαν τῆς φιλοσοφίας, θὰ εὑρῃς τὸ δίδαγμα τοῦτο, ὅπερ εἶναι γνωριμώτατον καὶ ἀποτελεῖ τὸ δὴ λεγόμενον κοινὸν τῆς ἐπιστήλης κτῆμα. Εἰρήσθω δ' δτι κατὰ τὴν παράδοξον ταύτην τοῦ ἐλέγχειν μέθοδον ἐκαστος νεώτερος εἶναι μεταφράστης τῶν παλαιοτέρων, διότι κατ' ἀνάγκην ἔχει παραπλησίας ἐκείνοις ἐκφράσεις. Ἄλλὰ θέλετε καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν τοῦ δτι μεταφράζω τὸν Γερμανὸν ἰστοριογράφον; Ὁ χρηστὸς ἐπικριτὴς σπεύδει νά παράσχῃ ταύτην πρόχειρον διατεινόμενος δτι δσα παρακατιών λέγω¹. «Ἄλλ' δμως οὐκ ἐπαύσατο (δ Πλάτων) θεωρῶν τὸν νόμον ως νοῦ διανομὴν καὶ τῆς πολιτείας ὑψιστὸν σκοπὸν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἡρτημένην εὐδαιμονίαν τῶν πολιτῶν» εἶναι μετάφρασις τῶν παρὰ Zeller ἀναγραφομένων. Μάτην θὰ εἴπῃ τις τῷ ἴσχυρογνώμονι Κουγέᾳ δτι δ Λογοθέτης δὲν μεταφράζει τὸν

Zeller ἀλλ' ἀμφότεροι λέγουσι παραπλήσια ἄτε παριστάντες πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὰ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰρημένα, καθ' ὃν «(δεῖ τὰς πόλεις διατίκειν) τὴν τοῦ νοῦ διανομὴν ἐπονομάζοντας νόμον»¹ καὶ «ἔχοντα (οἱ νόμοι) ὁρθῶς τοὺς αὐτοῖς χρωμένους εὐδαίμονας διατελοῦντας· ἅπαντα γὰρ τὰ ἀγαθὰ πορίζουσι»² καὶ «τὸν νομοθέτην πειρατέον ταῖς πόλεσι φρόνησιν μὲν ὅσην δυνατὸν ἐμποιεῖν, τὴν δ' ἄνοιαν δι τοι μάλιστα ἔξαιρεν»³.

Θυμηδίας διεγερτικὰ εἶναι καὶ ὅσα εὐθὺς κατωτέρω λέγει **δ. Σ. Κ.** συνεχίζων τὴν πρὸς εὔρεσιν μεταφράστικῶν δειγμάτων σπουδῆν. Παρατηρεῖ δηλαδὴ δι τοι λέγων ἐγὼ δι τοι ἐν Νόμοις διατελοῦσιν ὅντα τέσσαρα τὰ εἴδη τῆς ἀρετῆς, ἡ φρόνησις δηλονότι καὶ σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία, καὶ δηλῶν τὴν μεταβολὴν τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως αὐτῶν ἀντλῶ ἐκ τῆς γερμανικῆς πηγῆς καὶ παραλαμβάνω τὰς ὑποσημειώσεις τοῦ Zeller. Ὁ πρωτότυπος ἐπικριτὴς ἡξίου προφανῶς νὰ μὴ συμφωνῶ τῷ Zeller ἀλλὰ διαφέρων αὐτοῦ νὰ παραδιδάσκω δι τοις Νόμοις δὲν ἀπαντῶσι τέσσαρα ἀλλὰ πλείονα ἢ ἐλάττονα εἴδη ἀρετῆς καὶ ὅις ἡ πρὸς ἄλληλα σχέσις αὐτῶν δὲν μετεβλίθη! Τήν τοιαύτην τῆς παραδιδασκαλίας μέθοδον καὶ τὸν ἀπὸ ταύτης ἔπαινον καταλείπων ἀνεπίφθονον τῷ κ. Κουγέᾳ προτιμῶ νὰ στοιχῶ τοῖς τὰ ἀληθῆ διδάσκουσι σοφῶντας ἀνδράσιν ἀφροντιστῶν τοῦ κινδύνου τῆς ἐπὶ μεταφράσει μομφῆς, ἵνα ἐπιρρίπτουσι μετὰ εἰκαίστητος καὶ ἀκρισίας οἱ ἀγνοοῦσι.

1. Νομ. 4. 713E.

2. Αὐτ. 1, 631B κ.ε.ξ.

3. Αὐτ. 3,688E. πβλ. καὶ 4,705D 707C . . ἐξ. κἄπ. Ιδίᾳ δὲ Γυργ. 515B «"Ἡ ἀντον τον ἀρι ἐπιμιλήσει ἡμῖν ἐπίθων ἐπὶ τὰ τῆς πόλεως πράγματα; ἢ ὅπως δι τοι βέλτιστοι οἱ πολίται ωμεν; "Ἡ οὐ πολλάκις ὀμβλογήσαμεν τοῦτο δεῖν πράττειν ιὸν πολιτικὸν ἀνδρο;"»

οῦντες ἢ θέλοντες νὰ ἀγνοῶσιν δι περὶ τῶν αὐτῶν εἶναι εὔλογον ἄμα καὶ ἀγαγχαῖον νὰ λέγωνται τὰ αὐτά.

Καθαπερόμενος δὲ Σ. Κ. τοῦ μνημονευθέντος κεφαλαίου μέμφεται, διτε, εἰ καὶ ἡ προγματεία μου ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἡ-
θικὴν τοῦ Πλάτωνος, διμος ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ποιοῦμαι λόγον «περὶ τῆς δλῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος». Ὁ Κου-
γέας ἀσιφῶς καὶ ἀτελῶς, ώς συνήθως, τὰ πενιχρὰ αὗτοῦ δια-
νοήματα ἔξαγγέλλων θέλει νὰ εἴπῃ διτε δῆθεν ἐν τῷδε τῷ κε-
φαλαίῳ ἀπροσδιονύσως προτάσσω τινὰ εἰς τὴν ὄντολογίαν
τοῦ φιλοσόφου ἀναφερόμενα, φαντάζεται δὲ διτε τοῦτο ποιῶ
κατὰ μίμησιν τοῦ Zeller. Τοιαῦτα λέγων δι σφοδρὸς ἐπιτι-
μητῆς θῦμα γενόμενος τῶν ὑποβολέων αὗτοῦ φωρᾶται κατα-
μαρτυρῶν ἑαυτοῦ καὶ μηνύει ἐναργῶς διτε εἶγαι πάντη ἄμοι-
ρος φιλοσοφικῆς προπαιδείας καὶ τέλεον ἄγευστος τῆς φιλο-
σόφου ἴστοριογραφίας. Διότι ἀλλως θὰ ἐγίνωσκεν διτε αἱ Ἡ-
θικαὶ καὶ αἱ κοσμολογικαὶ καὶ αἱ ἀλλαὶ τῶν φιλοσόφων ἀπο-
φάνσεις εἶναι ἀνάλογοι καὶ διμόλογοι ταῖς ὄντολογικαῖς καὶ
μεταφυσικαῖς θεωρίαις, ὃν μεταβαλλομένων εἶναι εὔλογον
καὶ ἔκειναι ἀνάλογον νὰ ὑποστῶι μεταβολήν. Ἐν ἄρα τις
θέλῃ νὰ δεῖξῃ διτε αἱ Ἡθικαὶ τοῦ Πλάτωνος θεωρίαι ἔλαβόν
τινα ὕστερον μεταβολήν, ὅφείλει νὰ προτάξῃ καὶ διὰ βρα-
χέων παραστήσῃ τὴν περὶ τὴν ὄντολογίαν τοῦ φιλοσόφου
καινοτομίαν, ἵνα οὕτω εὔκολώτερον νοηθῆ ἡ περὶ τὴν πρα-
κτικὴν φιλοσοφίαν ἐπιγενομένη μεταβολή. Τοῦτο δὴ τοῦτο
ποιῶ καὶ ἐγὼ προσηκόντως δεικνύων διτε οὐ μόνον αἱ μετα-
φυσικαὶ τοῦ Πλάτωνος ἀρχαὶ ἔλαβον ὕστερον τροπὴν μαθη-
ματικὴν ἄλλα καὶ αἱ Ἡθικαὶ θεωρίαι ἐτροποποιήθησαν πρα-
κτικώτερον, καθάπερ ἐμιφαίνουσιν οἱ Νόμοι. Ὁπερ ἡ οἰκίη
εἶναι ἐν τῷ ἔργῳ μου ἀρετὴ καὶ προτέρημα, φαντάζεται καὶ
διαλαλεῖ δι σορῆς κριτής ώς κακίαν καὶ ἐλάττωμα.

Διαλαμβάνων ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ περὶ τῆς ἐπὶ τοὺς

μετέπειτα φιλοσόφους όπης τῆς πλατωνίκης Ἡθικῆς παρατηρῶ περὶ Σπευσίππου¹ ὃντος «μὴ ἀφιστάμενος τῶν τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημείας ἀρχῶν ἐφρόνει ὅτι τὴν ἐν τῇ τελειώσει τῆς κατὰ φύσιν καταστάσεως ἐγκειμένην εὐδαιμονίαν ἀπεργάζεται ή μέρει» καὶ παρατηρῶν ταῦτα παραπέμπω εἰς τὴν παραδεδομένην ἔμμεσον μαρτυρίαν², καθ' ἣν ὁ Σπεύσιππος «τὴν εὐδαιμονίαν φησὶν ἔξιν εἶναι τελείαν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν ή ἔξιν ἀγαθῶν· οὓς δὴ καταστάσεως ὑπαντας μὲν ἀνθρώπους ὅρεξιν ἔχειν, στοχάζεσθαι; δὲ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς ἀοχλησίας εἶν αὐτὸν δὲ τοῦτον τῆς εὐδαιμονίας ἀπεργαστικαῖ». Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἐμφανίζεται ή σεμνὴ μορφὴ τοῦ ἐπιτιμητοῦ, ὃστις εὑρίσκων συμφωνίαν ἐμοῦ πρὸς τὸν Zeller ἀποφαίνεται κατὰ τὴν παράδοξον μὲν οἴκείαν δὲ αὐτοῦ καὶ προσφιλῆ συλλογιστικὴν μέθοδον ὃν διαπράττω ἀντιγραφήν. Ἐλλὰ τί ποτε ἥθελεν ὁ χρηστὸς ἐπικριτὴς νὰ ποιήσω; Ἀνευρίσκων τὴν ἐν τῇ ἡθικῇ θεωρίᾳ πρὸς τὸν Πλάτωνα συμφωνίαν καὶ ἀκολουθίαν τοῦ Σπευσίππου ὕφειλον νὰ μὴ μνημονεύσω αὐτὴν μηδὲ νὰ ἀναγράψω τὴν παραδεδομένην μαρτυρίαν; Ἐλλ' οὕτω κατὰ τὴν αὐτὴν θαυμασίαν μέθοδον διατί δὲν λέγει ὁ Κουγέας ὅτι μετέφρασα καὶ τὸν H. Ritter³ καὶ τὸν Übernweg-Prächter⁴ καὶ τὸν W. Windelbaud⁵ καὶ

1. Σ. 277.

2. Καῆρ, Στρωμ. 2, 418 B C.

3. Σ. O Ritter ἐν τῇ Gesch. der Philos 2, σελ. 531, σημ. 3, λέγει: «Einige Nachrichten von ethischen Lehren des Speusippos finden sich Clem. Alex. Strom. 2. p 367. 418. Senec. epist. 85.

4. Οὗτος ἐν Grundriss der Gesch. der Phil. 1^ο, 185 λέγει «Sein (Speusippos) ethisches Princip bezeichnet Clem, Alex. (Strom. 2, 418D): Σπεύσιππος τὴν εὐδαιμονίαν φησὶν ἔξιν εἰ καὶ τελείαν ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν ή ἔξιν ἀγαθῶν..»

5. Ο Windelband ἐν Gesch. der Antiken Philos 3 ἔκδ. σ. 204

τὸν K. Vorländer¹ καὶ ἄλλους λέγοντας παραπλήσια ; οὐαύτως δὲ δύναται κατὰ τὸν αὐτὸν συλλογιστικὸν τρόπον νὰ ἴσχυριζηται καὶ τὸ ὑπερκαταγέλαστον τοῦτο, ὅτι ὁ Zeller μετέφρασε τὸν Ritter, ὁ Windelband τὸν Zeller, ὁ Comperz τὸν Windelband καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἔκαστος νεώτερος τοὺς ἐαυτοῦ παλαιοτέρους, διότε οἱ ἐπιγιγνόμενοι συμφρονῶσιν εἰκότως μᾶλλον ἢ ἵτον πρὸς τοὺς προγενεστέρους. Καὶ προβαίνων ὁ Σ. Κ. πειρᾶται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ πείσῃ διὰ τὰ περὶ τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Εενοχράτους καὶ τοῦ Πολέμωνος καὶ τῶν ἄλλων τῆς Ἀκαδημείας ἔταίρων εἰρημένα μοι εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς γερμανικῆς πηγῆς ἥντλημένα. Ἐλλ', ὃ μακάριε Σώκρατες, πείσθητι διὰ δὲν ἀντιγράφουσιν δοσοὶ περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν πηγῶν διαλαμβάνοντες ἀποφαίνονται τὰ αὐτά.

"Οτι δὴ ἐργασία μου εἶναι αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος τοῦ Zeller, καθίσταται συμφαγὲς πρῶτον ἐκ τοῦ διὰ οὗτος δὲν προέθετο ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἔργῳ σκοπὸν νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἐπὶ τοὺς μετέπειτα δοπὴν τῆς πλατωνικῆς ἡθικῆς ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ἀνίχνευσιν προυθυμήθην : νὰ διεξαγάγω ἐγώ, καθ' ἵν ἄλλως εἶχον πρὸς τοὺς προκηρυχθέντας δρους τοῦ Σουτσείου διαγωνισμοῦ ὑποχρέωσιν. Ἐπειτα δὲ τὴν περὶ ἦς ὁ λόγος ἔρευναν δὲν περιορίζω ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις, περὶ ὃν διαλαμβάνει ὁ Zeller, ἀλλ' ἐπεκτείνω καὶ ἐπὶ τοὺς μεταγενετέρους, τοὺς τε Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς νεωτέρους

λέγει περὶ Σπενσίππου «Er hat dadurch und noch mehr durch sein damit zusammenhängende Definition der Glückseligkeit als der ἔξις τελεία ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσι...» καὶ ἐπίγει παραπομπὴν Clem. Strom. 2, 22 (500P).

2 Οὗτος ἐν Gesch. der Philos. 1³, 118 λέγει περὶ Σπενσίππου «Das Gute erscheint Ihm nicht als Ursprung und Anfang sondern als Endzweek...»

φιλοσόφους. Οὗτος εύρισκω δτὶ ἡ πλατωνικὴ Ἡθικὴ ἔσχε δοπὴν οὐ μόνον ἐπὶ τὸν Σπεύσιππον, τὸν Ξενοκράτη, τὸν Πολέμωνα, τὸν Ἀριστοτέλη, τοὺς Στωϊκούς, τοὺς Ἐπικουρείους, τοὺς σκεπτικοὺς Ἀρκεσίλαον καὶ Καρνεάδην, τοὺς ἐκλεκτικοὺς Παναίτιον, Ποσειδώνιον, Ἀντίοχον τὸν Ἀσκαλωνίτην, τὸν Κικέρωνα, τὸν Οὐάρδωνα καὶ Σέξτον, τὸν Μουσώνιον Ῥοῦφον, τὸν Ἐπίκτητον, τὸν Μᾶρκον Αὔρηλιον, τοὺς νέους Πυθαγορείους, Πλούταρχον τὸν Χαιρωνέα, τὸν Νουμήνιον, τὸν συγγραφέα Ἐρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου, τοὺς Ἰουδαίους καὶ μάλιστά τὸν Φίλωνα, τοὺς νέους Πλατωνικούς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα καὶ Γρηγόριον τὸν Νύσσης, τὸν Ὁριγένη καὶ τὸν ιερὸν Αὔγουστῖνον καὶ ἐπὶ τοὺς Σχολαστικούς καὶ τοὺς φιλοσόφους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τέλος ἐπὶ τοὺς νεωτέρους φιλοσόφους, τὸν Σπινόζαν καὶ τὸν Λεϊβνίτιον καὶ τὸν Ούόλφιον καὶ τὸν Κάντιον. Ἐὰν δικρίνωμεν τοὺς ίσχυρισμοὺς τοῦ Κουγέα, πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν δτὶ ἀντέγραψα τὸν Γερμανὸν Ιστοριογράφον καὶ ἐν οἷς οὗτος οὐδὲν ἔγραψεν | Ὁ μὲν δηλαδὴ Zeller τερματίζει τὸ περὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων μνημειῶδες αὐτοῦ ἔργον εἰς τὸ ἔτος 529 μ. Χ., ἐγὼ δὲ πραγματεύομαι καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπιδράσεως τοῦ Πλάτωνος. Πῶς λοιπὸν δύναται νὰ ἀληθεύῃ τὸ ὑπὸ τοῦ εὐ-
συνειδήτου κ. Κουγέα λεγόμενον, δτὶ καὶ ἐνταῦθα ἀντιγράφω ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἀρχόμενος; Βλέπει τις προφανῶς εἰς ποίαν ἀβύσσον ἀλογιστίας κατακρημνίζεται δ ὑπὸ τῆς ἐμπαθείας τετυφλωμένος καὶ τῆς μοχθηρίας ἐσκοτωμένος ἐπικριτής.

Πρὸς τὴν μομφὴν τοῦ Σ. Κ., ὅτι γράφων περὶ τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος ἀγνοῶ τὸ ἔργον τοῦ Th. Ziegler καὶ τὸ τοῦ Max Wundt, εἶναι περιττὸν νὰ ἀπαντήσω,

διότι μόνον σαρκαστικὸς γέλως εἶναι ἔνταῦθα ἢ πρεπώδης ἀπάντησις.¹ Ως πρὸς τὴν παρατήρησιν, ὅτι παραπέμπω εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Müllach, λέγω ὅτι ἡ νεωτέρα συλλογὴ τοῦ Diels εἶναι βεβαιώσε² ἀρτιωτέρα ἀλλὰ καὶ ἐκείνη διατηρεῖ τὴν ἑαυτῆς ἀξίαν.

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον πειρᾶται ὁ ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ ἀοιδίμου Παππαρρηγοπούλου καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων τοῦ ἔμνους Ιστορικῶν ἔναβρυνόμενος Κουγέας νὰ διαβάλῃ τὴν εἰρημένην συγγραφὴν ἀμνημονῶν ὅτι διάφορον καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον περὶ αὐτῆς ἔξήνεγκον γνώμην ἄλλοι ἀλιτ-θῶς σοφοὶ ἀνδρες καὶ ἀριθμοδιότατοι οριται. Ἡ μὲν τοῦ Σουτσείου φιλοσοφικοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπείᾳ¹ ἐβράβευσε ταύτην «ώς διεξαγομένην ἐν πολλῇ μὲν λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ ἐπεμεληθῇ δὲ αὕτων τῶν τοῦ Πλάτωνος συγγραμ-μάτων ἀνάγγωσιν ἐμφανισθῇ, ἐν γλώσσῃ δὲ σαφεῖ, ἀκρι-βεῖ καὶ κομψῇ καὶ καθόλου εἰπεῖν ἐλληνοπρεπεῖ»² ἢ δ' εἰδικὴ ἐπιτροπεία τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἀπεφήνατο τάδε «Αὔστηρὰ ἐπιστημονικὴ μέθοδος διεκρίνει καὶ τὴν πραγματείαν ταύτην (τὴν Ἡθ.·κήν τοῦ Πλάτωνος) τοῦ κ. Λο-γοθέτου, ἥτες εἴναι ἡ πασῶν διεξοδικωτάτη. ΗΙ δὲ πρω-τοτυπέα αὐτῆς καὶ ἐν τῇ ὅλῃ ἐξετάσει τοῦ ζητήματος φαί-νεται, μάλιστα δ' ἐν τῇ διερευνήσει τῆς πρὸ τοῦ Πλάτω-νος ἡθικῆς καὶ τῆς ὁποῖς, ἥν ἡ πλατωνικὴ ἡθικὴ φιλοσο-φία ἔσχεν ἐπὶ τοὺς ἐπειτα.» Πρὸς ταῦτα δ' ἵσως ἀντείπῃ ὁ ὑπὸ τῆς ἐμπαθείας καὶ τοῦ μίσους ζέων καὶ φλεγμαίνων σε-μνὸς ἐπικριτής, ὅτι οἱ εἰρημένοι καθηγηταὶ καταχαριζόμενοι

1. Τὴν ἐπιτροπείαν συνεκρότουν οἱ καθηγηταὶ Διεύμνηστοι Γεώρ. Μιστριώτης καὶ Σπυρ. Βάσης καὶ ὁ κ. Μαργ. Εὐαγγελίδης (εἰση-γητής).

2. Κρίσις τοῦ φιλοσοφικοῦ διαγωνισμοῦ, ἐν Ἀθήναις 1912, σελ. 37.

έπιεικῶς ἔκριναν καὶ οὗτοι κρίναντες ἐπήγνεσαν τὸ ἔργον μου.
 'Άλλος δέ τοι πάλιν καὶ αὐτὸς τοῦτο δύσυνηδόν τῷ Σ. Κ. εἶναι
 ὅτι καὶ ήταν ἀλλοεθνῶν σοφῶν γνώμῃ συνάδει τῇ τῶν Ελ-
 λήνων. Οὕτως δέ Ρ. Bokownew ἐποιήσατο μακρὰν ἀνά-
 λυσιν καὶ εἰμανή κρίσιν ἐν τῷ Γερμανικῷ περιοδικῷ «Archiv
 für Geschichte der Philosophie»¹. Μάλιστα δὲ η κρίσις ὅδε
 «Ein Buch über Plato in Platons Sprache. Die schöne, flüssige
 Darstellung liest sich leicht und angenehm, und hat den Vor-
 zug vor den Darstellungen der platonischen Philosophie in
 andern Sprachen, dass Platons eigene Wörte in ihr nicht als
 Fremdkörper hervortreten sondern sich mit ihr zu einem
 ganzen verschmelzen². Das Buch hält vollauf, was der Titel

1. Ἐν τόμ. 21, τευχ. 1. σελ. 105—108.

2. Εἶναι σημειώσεως καὶ πολλῆς ἐπιστάσεως ἀξιον τόδε. 'Ο μὲν
 ἀλλοεθνῆς σοφὸς θαυμάζει τὴν γλῶσσαν τοῦ συγγράμματος καὶ μετὰ
 μεγάλου ἐνθευσιασμοῦ ἐπαινεῖ, παράδοξος δέ τις Κλεινὸς διμοεθνῆς,
 ἐκ τῶν πολυτίμων ἑταίρων καὶ συνεργατῶν τοῦ θαυμασίου ἐπιχριτοῦ
 ἔχει ὅλως διάφορον γνώμην. 'Ο δεινὸς οὗτος μεταρρυθμιστὴς καὶ δαι-
 μόνιος τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀναμερφωτὴς ἔχει τρέπεται ἐν τῷ ἀρτιφανεῖ
 περιοδικῷ «Ἐργασίᾳ» (οὗτον ποιότητα μαρτυρεῖ ή ως τηλαυγής περό
 σωπον λάμπουσα ἐπιγραφὴ «Ἐργασία», δεκαπενθήμερο παιδαγω-
 γικὸ περιοδικὸ κτλ.) εἰς ἀπρεπεῖς καὶ γυναικίς ὕβρεις κατά τε τῆς
 Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ ἐμοῦ τοῦ ἐκλεχθέντος καθηγητοῦ. Τὴν μὲν
 Φιλοσοφικὴν Σχολήν, ἥν ἀνέκαθεν ἐκλέῖσαν καὶ κλεῖσουσιν ἄνδρες
 σοφοί καὶ ἐπιστήμονες διαπρεπεῖς, ἀποκαλεῖ «ἔνα καθυστερημένο
 οὕτε κακὸν ὑποφερτὸ Γυμνάσιο», «ἔνα μούρεοκορεῖο, πού
 φασκεῖνει τὰ μυαλὰ τῶν δυστυχῶν, Ελλήνων γε τὰ πά-
 ψοι γε τὰ βλέποντα τὴν ζωήν». ἐμοῦ δὲ τὰ ἔργα χαρακτηρίζει
 αὐτὸς ὁ οὖδεμίαν ἐπιστημονικὴν ἔργασίαν γατορθώσας νὰ ἐμφανίσῃ
 ώς «φροντεστηρειακὰ συμπελήματα» καὶ ως τοιαῦτα, ών ὁ ἀνα-
 γνώστης «ἔχει τὴν ἐντύπωση πώς περπατάει σὲ σκελετοκο-
 μένο καὶ ἀκούει νὰ κρούνωνται τὰ κόκκαλα προϊστορι-

verspricht». Κοινού δὲν μπολείστεται άλλο τι νὰ εἴτη δ σοφὸς Κουγέας ή δτὶ δ ἀμαθῆς Bokownew ἀγνοῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Zeller γεγραμμένα δὲν ἡδυνήθη νὰ διαχρίνῃ τὴν ἡμετέραν λογολογίαν. "Ισως δὲν ξένος ἐπιστήμων διῆδῃ προσεχῶς τὴν πλάνην αὐτοῦ καὶ φωτισθεῖς ὑπὸ τοῦ Κουγέα σπεύσῃ νὰ διορθώσῃ τὸ διαπορεύθεν ἀμάρτημα καὶ αἰτήσῃται συγγνώμην, διότι δὲν προέλαβε νὰ συμπιέσῃ τῷ δεινῷ ἴστορικῷ 1.

κῶν σκελετῶν! ? Ο δεῖλοις ἀναγινώσκων τὴν γλῶσσαν τὴν ἔθνικὴν τὴν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ἄλλων ἐνδόξων τοῦ Γένους διδασκάλων προοδοπαιηθεῖσαν νομίζει ὅτι περιπατεῖ «σὲ σκελετοκομεῖο»! ! Πιστεύομεν ἀνευ ὅρχου εἰς τὸν; λόγους αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων θιασωτῶν τῶν ἐν τοῖς τέλμασι τοῦ χυδαῖομοῦ κυλινδουμένων καὶ κοαζόντων. Οὗτοι ἐν τῷ δυσώδει βορβόρῳ τοῦ ίδίου αὐτῶν γλωσσικοῦ κατασκευάσματος ἐντρυφῶντες φεύγουσι τὰ ἥδυπνοα τῆς θείας γλώσσης μῆρα· γράφοντες καὶ ἀναγινώσκοντες τὰ ὑφ' ἑαυτῶν μόνων νοούμενα φαντάζονται ὅτι περιπατοῦσι μακαρίως ἐντὸς εὐανθῶν λειμῶνων καὶ οὐρανίων παραδείσων. 'Αλλὰ οὐ διθελε νὰ ἀκούσῃ τις παρ' ἀνθρώπων, οἵτινες μυκτηρίζουσι πᾶν τὸ γνησίω; 'Ελληνικὸν καὶ καθηγηταὶ ὅντες τῆς ἴστορίας καὶ ἐντεταλμένοι διὰ τοῦτο νὰ φρονηματίζωσι τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν ὑβρίζουσι τοὺς ἔξαιροντας τὴν τῶν προγόνων σοφίαν καὶ θαυμάζοντας τὰ ἀθάνατα ἔκείνων ἔργα; Καὶ τί ἥδυνατο νὰ προσδοκᾷ τις παρ' ἀνθρώπων, οἵτινες τὸν; μεγάλους τοῦ Γένους διδασκάλους καὶ τοὺς εὐκλεεῖς τῆς 'Ἐπιστήμης θεράποντας καὶ προβιβαστὰς ἀποκαλοῦσιν ἀνευλαβῶς καὶ ἀναισχύντως «ἥλιθίους» καὶ «φωτοσβέστας»;

1. Τίς ποτε θὰ δυνηθῇ νὰ πιστεύσῃ τὸ ἀπίστευτον τόδε. Πρὸς διαπρεπῆ καθηγητὴν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς εἰπόντα τῷ Κουγέᾳ ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ὑποτιμᾶ σύγγραμμα ὑπὸ τε ἡμετέρων καὶ ἀλλοδαπῶν βραβευθὲν καὶ ἐπαινεθὲν δὲ εὑσυνείδητος οὗτος ἐπικριτὴς παρετήρησε τὸ ἀμύητον τοῦτο· «δὲ Bokownew λέγει δσα λέγει περὶ Λογοθέτου εἰρωνικῶς! »Ωστε δὲ άλλοεθνῆς σοφὸς ἀναλύων ἐν πολλαῖς σελίσι τὸ ἔργον μου δὲν ποιεῖται ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν, ἀλλ' εἰρωνείαν καὶ σαρκασμόν! Οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἀντείπῃ ὅτι δ τλήμων Κουγέας ἐλεβδού πολλοῦ δεῖται καὶ ἀνάγκη τάχιστα νὰ πλεύσῃ εἰς 'Αντικύραν.

Τέλος μετ' ἀσυνήθους σφραδρότητος καὶ οὐτερβαλλούσῃς λύσσης καθάπτεται ὁ Σ. Κ. τῆς νεωτάτης πραγματείας μου τῇ ἐπιγραφομένῃς «ΠΕΙΓΑΛΟΥΧΟΛΟΓΕΑ ΤΟῦ ΠΛΛΩΤΕΝΟΥ». Λίγη εἶναι ἐκ τῶν καλλίστων ἔργασιῶν μου μετὰ πολλοῦ πόνου καὶ ἐπιστάσεως συγχρόμενα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐγγεάδων, περὶ οὓς ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἴσχολήθην καὶ ἐσπούδασα κριτικῶς τε καὶ ἔρμηνευτικῶς αὐτὰς νὰ διακριθώσω. Καὶ ταῦτην δ' ἀγωνιζόμενος ὁ Κουγέας νὰ διαβάλῃ ἐπικαλεῖται, ως ἦν εἰκός, τὴν διμοιότητα ἐπιγραφῶν κεφαλαίων καὶ τὴν συγγένειαν ἐνίσων ἐκφράσεων. Ὅτι πειρώμενος γὰρ ἐλέγξῃ περιορίζεται ἐν μόνῳ τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, διπέρ ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἔξεταζομένην ὑπόθεσιν. Νοεῖται δ' ἀφ' ἕαυτοῦ ὅτι καὶ ἐντοῦθα οὐδὲν ἄλλο ποιῶ κατὰ Κουγέαν ἢ μεταφράζω τὸν Zeller. Ἀλλ' ἵδωμεν κατὰ πόσον ἀληθεύει ὁ Ἰσχυρισμὸς τοῦ σεμινοῦ ἐπικριτοῦ. Ἐν σελίδᾳ 6 περὶ τοῦ πρώτου ὅντος τοῦ Πλωτίνου διαλαμβάνων παρατηρῶ «Οὕτω δὴ τὸ πρῶτον εἶναι ἐπέκεινα οὐσίας καὶ ἐνεργείας καὶ ζωῆς ἔμφρονος, ἐπέκεινα νοῦ καὶ νοήσεως, ὑπὲρ νοῦν καὶ φρόνησιν καὶ ζωῆν». Ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδένα μεταφράζας ἄλλα μόνον ἐπαναλαμβάνω αὐτὰς ταύτας τὰς λέξεις τοῦ Πλωτίνου λέγοντος «καὶ γὰρ ὅτι (τάγαθὸν) ἐπέκεινα οὐσίας, ἐπέκεινα καὶ ἐτεργείας καὶ ἐπέκεινα νοῦ καὶ νοήσεως¹» καὶ «αὐτὸς (δὲ Θεός, τὸ πρῶτον) ἄρα ἐστὶν ἐνέργεια ὑπὲρ νοῦν καὶ φρόνησιν καὶ ζωῆν».² Ἐπάγων δὲ ὅτι τὸ πρῶτον «δὲν ἔχει πέρας καὶ δριόν, μορφὴν καὶ εἶδος· οὐκ ἔχον δὲ εἶδος οὐδὲ κάλλος ἔχει ἄλλον εἶναι ὑπὲρ αὐτόν. Ωσαύτως δὲν ἔχει βούλησιν, διότι ἡ βούλησις εἶναι χρεία τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ πρῶτον διμοτὸς οὐδενὸς χρήζει» ἀπεικονίζω πιστῶς ὅσα ὁ Πλωτίνος

1. Ἔν 1. 7, 1.

2. Αὐτ. 6, 8, 16.

διδάσκει παρατηρῶν «έπει καὶ ὁ Θεὸς οὐ πεπερασμένος»¹, «πρὸς ἐκεῖνο μὲν οὖν βλέπουσα (ἢ ζωὴ) ἀόριστος ἦν, βλέψυσα δ’ ἐκεῖ φρίζετο ἐπειτού δρον οὐκ ἔχοντος»² «οὐ τοίνυν οὐδὲ τοιαύτη μορφὴ οὐδέ τις δύναμις.... ἀλλὰ δεῖ ὑπὲρ πάσας εἶναι δυνάμεις καὶ ὑπὲρ πάσας μορφάς ἀρχὴ δὲ τὸ ἀνείδεον, οὐ τὸ μορφῆς δεῖμενον ἀλλ’ ἀφ’ οὗ πᾶσα μορφὴ νοερὰ»³, «αὐτὸς γάρ (δ Θεός) υπέρκαλος καὶ ἐπέκειναι τῶν ἀρίστων»⁴, «δεῖ ἀκινήτου ὄντος, οὐδὲ βουληθέντος.... ὑποστῆναι αὐτό»⁵. «Ωστε τῷ ἐνὶ οὐτὸν ἀγαθόν ἐστιν, οὐδὲ βούλησις τοινυν οὐδενὸς»⁶. Επιφέρων δ’ ἐφεξῆς δτι τῷ πρώτῳ δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ ἐνέργεια «διότι ἡ ἐνέργεια εἶναι τάσις πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀλλὰ τὸ πρῶτον οὐκ ἔχον ἐφεσίν τινα οὐδὲ ἀτέλειαν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐνέργειαν οὐδὲ κίνησιν...» παρίστημι ἐναργῶς τὸ ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου λεγόμενον «Εἰ οὖν ἐφεσις καὶ ἐνέργεια πρὸς τὸ ἀριστὸν ἀγαθόν, δεῖ τὸ ἀγαθὸν μὴ πρὸς ἄλλο βλέπον μηδὲ φιέμενον ἄλλου ἐν ἥσυγῳ οὖσαν πηγὴν καὶ ἀρχὴν ἐπενεργειῶν κατὰ φύσιν οὖσαν καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθοειδῆ ποιοῦσαν οὐ τῇ πρὸς ἐκεῖνα ἐνεργείᾳ... καὶ γὰρ δτι (τὸ πρῶτον) ἐπέκεινα οὐσίας, ἐπέκεινα καὶ ἐνεργείας... δεῖ μένειν αὐτό, πρὸς αὐτὸ δὲ ἐπιστρέφειν πάντα»⁷. Ωσαύτως προστίθημι κατωτέρῳ «τὸ πρῶτον εἰς οὐδὲν ἀναφέρεται ἀνενδεεῖς ὑπάρχον καὶ αὔταρκες», διήτι καὶ ὁ Πλωτίνος λέγει «τὸ ἀγαθὸν

1. Αὐτ. 4, 3, 8.

2. Αὐτ. 6, 7, 17

3. Αὐτ. 6, 7, 32. πβλ. 6, 7, 17 6, 9, 3. Σηματετέον δτι τὰς τελευταίας δύο πυραπομπὰς οὐδαμιῶς μνημονεύει δ Zeller.

4. Αὐτ. 1, 8, 2. πβλ. 6, 7, 32. 1, 6, 6 κἄπ.

5. Αὐτ. 5, 1-6

6. Αὐτ. 6, 9, 6.

7. Αὐτ. 1, 7, 1.

άπλουν καὶ ἀνενδεές δεῖ εἶναι¹ καὶ «οὐδὲν δεόμενον»² καὶ «αὔταρκες»³, καὶ «τὸ πάντη ἄπλοῦν καὶ αὔταρκες ὅντως οὐδὲν δεῖται». ⁴ Συμπέρασμα δὲ τῶν εἰρημένων συνάγω ὅτι τὸ πρῶτον δὲν ἔχει αὐτοσυνειδησίαν⁵ ὥσπερ δὴ καὶ αὐτὲς δὲ Πλωτίνος λέγει ἄλλο⁶ διτι τὸ αὐτὸν καὶ συναίσθησεως καὶ πάσις κρείτιον νοῆσεως⁷. Καὶ δοσα ἐφεξῆς λέγω «Εἶναι δὲ τὸ πρῶτον διάφρορον πάντων, εἰ καὶ πάντα ἐγέννησεν, οὔτε ἡρεμίαν ἔχει οὔτε κίνησιν, οὔτε ποιὸν εἶναι οὔτε ποσὸν, οὔτε νοῦς οὔτε ψυχή, οὔτε ἐν τόπῳ οὔτε ἐν χρόνῳ...» εἶναι ἐπανάληψις αὐτῶν τῶν λέξεων τοῦ φιλοσάφου, καθ' ὃν «Γεννητικὴ γὰρ ἡ τοῦ ἐνὸς φύσις οὖσα τῶν πάντων οὐδέν ἐστιν αὐτῶν οὐδεὶς οὖν τὶ οὔτε ποιὸν οὔτε ποσὸν οὔτε νοῦς οὔτε ψυχή οὐδὲ κι-

-
1. 5, 6, 4.
 2. 5, 3, 12
 - 3 5, 6, 2
 4. Αὐτ. 5, 3, 13.

5. 'Ἐν τῇ ὑπερμέτρῳ αὗτοῦ σπουδῆ ὁ Κουγέας ὅπως πάντα ἐμφανίζῃ ὡς μεταφράσματα λίσχυρίσατο ἐν τῇ γενομένῃ ἐν τῇ Σχολῇ συζητήσαι δτι τὸν δρον «αὐτοσυνειδησίαν» εἶπον μεταφράσας τὸ Selbst-Bewustsein τοῦ Zeller! Ὁ Ἑλληνομαθὴς ἐπικριτὴς ἐπιλανθάνεται δτι δ τοῦ Πλωτίνου δρος «συναίσθησις» δὲν ἐπιτρέπεται νῦν νὰ μείνῃ ἀμετόβλητος· διότι ἡ λέξις συναίσθησις ἐν μὲν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν γλώσσῃ σημαίνει, ὡς γνωστόν, ἄλλο τι παρὰ δὲ τῷ Πλωτίνῳ δηλοῖ δτι περίπου λέγομεν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ψυχολογίᾳ «συνείδησιν». Ὁπερ ἄρα δ Πλωτίνος ἐν τῇ γλώσσῃ αὗτοῦ λέγει «τὸ δὲ οὐκ ἔχει συναίσθησιν (ἢ αἴσθησιν ἑαυτοῦ· 6, 7, 51), τοῦτο ἡμεῖς οἱ νεώτεροι ἐκφράζομεν δρθῶς ὀδε· «τὸ πρῶτον δὲν ἔχει συνείδησιν ἑαυτοῦ» ἢ συντομώτερον «τὸ πρῶτον δὲν ἔχει αὐτοσυνειδησίαν». Οὐδένα λοιπὸν μεταφράζω ἄλλὰ ποιοῦμαι χρῆσιν τῶν προσφυῶν καὶ ἀκριβῶν δρων, οἵς ἀγνοῶν δ κ. Κουγέα; δύναται νὰ μάθῃ ἀναγνώσκων μετὰ προσοχῆς τὰ Φιλοσοφικὰ μελετήματα τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ κ. Θεόφ. Βορέα.

6. 5, 6, 5. πβλ καὶ 5, 3, 13. 6, 7. 41.

νούμενον οὐδ' αὐτὸς ἔστως, οὐκ ἐν τόπῳ οὐκ ἐν χρόνῳ ἀλλὰ...»¹

Ολίγῳ κατωτέρῳ λέγω «Τὸ πρῶτον εἶναι πάντα καὶ οὐδὲν αὐτῶν, διὸ καὶ οὐδὲν δύνατοι ἔκεινο νὺν παραστῆσῃ, οὐδεμία ἔχνοιανά περιλάβῃ... Τούτων οὖτως ἔχοντων δυνάμεθα ἀπλῶς νὺν λέγωμεν περὶ αὐτοῦ ὅτε ἔστιν οὐχὶ δὲ τέ ἔστιν». Καὶ τις εὖ φρονῶν δύναται νὰ εἴπῃ δτι κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον παρὰ τὸν εἰρημένον παρίστανται κάλλιον ὅσα διδάσκει δ Πλωτῖνος λέγων «οὐδὲν οὖν (δεῖ εἶναι) τοῦτο τῶν δυντῶν καὶ πάντα»², «φύσις ἀγαθοῦ οὐ πάντα εἶναι οὐδὲν αὐτὸν τι τῶν πάντων»³, «Διὸ καὶ δραγητού τῇ ἀληθείᾳ· ὅτι γὰρ ἀν εἴπῃς, τί ἐρεῖς»⁴, «ὅτι θεάσασθαι θέλων τὸ ἐπέκεινα τοῦ νοητοῦ τὸ νοητὸν πᾶν ἀφεις θεάσεται, ὅτε μέν ἔστι διὰ τούτου μαθών, οἷον δὲ ἔστι τοῦτο ἀφεῖς»⁵. Ο σοφολογιώτατος ὅμως Κουγέας ἀποφαίνεται δτι τὰ εἰρημένα εἶναι μετάφρασις τοῦ Zeller καὶ μάλιστα κακὴ μετάφρασις⁶ ||

1. 6, 9, 3.

2. 6, 7, 32.

3. 5, 5, 13.

4. 5, 3, 13. πβλ. καὶ 5, 5, 6, 6, 8, 11

5. 5, 5, 6.

6. Εὰν δὲ οὐ Κουγέας εἰργάζετο αὐτὸς καὶ οὗτος ἐργαζόμενος ἦδυνατο νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸν νοῦν τοῦ χωρίου 5, 4, 6, εἰς δὲ πιραπέμπω, ξως ἐδιότα τὰ πράγματα καὶ δὲν θὰ ὡ ειρεύετο κακὰς μεταφράσεις. Τὸ μνημονεύδενον ὑπ' αὐτοῦ χωρίου (5, 3, 14) «καὶ γὰρ λέγομεν δὲ μὴ ἔστιν δὲ ἔστιν οὐ λέγομεν» δηλοῖ δτι ἀδυνατοῦμεν νὰ ἀπονείμωμεν τῷ πρώτῳ δέντι ψειρικούς διορισμούς · αἱ διὰ τοῦτο σφραγίδες τοῖς ἀρνητικοῖς, ωὐχὶ δὲ δτι δικαιούμενα οὐδὲ ἀρνηθῶμεν τὴν ὕταρξιν αὐτοῦ, τὸ δτι ἔστι. Τὰ χωρία 5, 5, 6 καὶ 5, 3, 14, ἀπερι μηφύτερα μνημονεύω ἐν τῇ πέμπτῃ σημειώσει τῆς διδόης σελίδως τοῦ ἐργού μου, συμπληρῶ ὅσι καὶ ἐρμηνεύουσιν ἄλληλα. Άλλὰ πρὸς κατάληψιν οὗτοι δυσκόλων ζητημάτων, φύλε κ. Κουγέα, ἀπαιτεῖται πρῶτον μὲν φιλολογικὴ συγκρότησις, ἵς ἀνευ τὰ σφραγῖα κείμενα παραοοῦνται, ἔπειτα δὲ ισχυρά πως δινοια, ἵν δὲν ἔχουσι πάντες,

Μετοβαίνων κατωτέρω εἰς τοὺς θετικοὺς διορισμοὺς τοῦ πρώτου ὅντος παρατηρῶ ὅτι τοῦτο χαρακτηρίζεται «οὐ μόνον ως τὸ "Ἐν...ἄλλᾳ καὶ ως τὸ ἀγαθόν, δι' οὗ παρίσταται τὸ πρῶτον ως ἀπόλυτος αἴτια καὶ σκοπὸς πάντων» ἐπόμενος τῷ Πλωτίνῳ, καθ' ὃν τὸ πρῶτον εἶναι ἐν¹ καὶ «τὸ πρῶτον ἔστι τὸ ἀγαθόν»². Καὶ εὔθυντος ἐπάγω «Ο διορισμὸς τοῦ "Ἐνδὲ εἶναι καὶ" ἀλήθειαν ἀρνητικός, διότι δὲν λέγει τὶ εἶναι τὸ πρῶτον ἄλλο ἀπλῶς δηλοῖ τὴν ὑπὸ αὐτοῦ ἀρσιν τῶν πολλῶν», ἐν ὑπόσημειώσει δὲ παρατηρῶ «Διὸ καὶ οἱ Πυθαγορικοὶ τὸ ἐν συμβολικῷ ἐσήμαινον διὰ τοῦ Ἀπόλλωνος (α - πολλῶν)». Ταῦτα δὲ εἶναι ἐπανάληψις σχεδὸν αὐτῶν τῶν λέξεων τοῦ Πλωτίνου, καθ' ὃν «τάχα δὲ καὶ τὸ ἐν ὅνομα τοῦτο ἀρσιν ἔχει πρὸς τὰ πολλά. "Οὐθεν καὶ Ἀπόλλωνα οἱ Πυθαγορικοὶ συμβολικῶς πρὸς ἄλληλους ἐσήμαινον ἀποφάσει [δηλαδὴ α -] τῶν πολλῶν»³.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καθίσταται ὀρθαλμοφανὲς ὅτι οὐδένα οὐδαμῶς μεταφράζω ἄλλὰ παρίστημι πιστῶς καὶ σχεδὸν αὐταῖς λέξεις τὰς θεωρίας τοῦ φιλοσόφου. Ο ἐξ ἐμπαθείας ὅμως τετυφλωμένος ἐπικριτὴς δὲν βλέπει ἄλλο παρὰ μεταφράσεις καὶ περιλήψεις. Ἀπλῆ παρατήρησις τῆς ἡμετέρας πραγματείας καὶ πρόχειρος ἀντίθολη αὐτῆς πρὸς τὸ οἰκεῖον μέρος τοῦ συγγράμματος τοῦ Zeller μαρτυρεῖ τρανότατα, πόσον αὐτοτελῆς ἐγὼ καὶ ἀνεξιρτίτως ἀπὸ τοῦ Γερμανοῦ ιστοριογράφου εἰργάσθη. Αρκεῖ δὲ γὰρ ὁ ημᾶς ἐνταῦθα ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πραγματείᾳ κεφάλαια ὅλα διαλαμβάνοντα περὶ πραγμάτων, περὶ ὃν δὲ Zeller ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν εἶπεν. Οὕτω περὶ τῆς περὶ ψυχῆς τοῦ κόσμου θε-

1. 6, 2, 9.

2. 5, 5, 13. πρ. 6 2, 17 6, 7, 38.

3. 5, 5, 6

ωρίας τοῦ Πλωτένου ὁ Zeller διαλαμβάνει διὰ δραχυτάτων ἐκτεθέμενος τὰ κατ' αὐτὴν ἐν στέχοις μόνον τεσσαράκοιντα ἑπτά¹. ἐγὼ δὲ πραγματεύομαι διεξοδικώτατα ἀφερῶν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο σελίδας πυκνότατα. τετυπωμένας ἑπτά². Ἐντούθῳ δὴ ὁ μὲν Zeller ποιεῖται εἰς τὰς Ἐγγεάδας παραπομπὰς 33, ἐγὼ δὲ 41. Ὁσαντας καὶ περὶ τῶν κατὰ μέρος ψυχῶν ὁ μὲν Zeller διαλαμβάνει συντομώτατα, τ.ἔ. ἐν στέχοις μόνον 26³, ἐγὼ δὲ λέσχη διεξοδικώς, εἴς σελίδαν 35⁴. Καὶ ἐντούθῳ ὁ μὲν Zeller ἔχει παραπομπὰς II, ἐγὼ δὲ 49. Περὶ δὲ τῆς εἰς τὰ σώματα καθόδιον τῶν ψυχῶν ὁ μὲν Γερμανὸς ἵστορειγράφος γράφει⁵ στέχοντος 46 μετὰ παραπομπῶν 12, ἐγὼ δὲ σελίδας τέσσαρας μετὰ παραπομπῶν 19⁶. Καὶ περὶ τῆς φύσεως δὲ τῆς ψυχῆς ὁ μὲν Zeller ὀλέγας μόνον λέγει λέξεις⁷, ἐγὼ δὲ πραγματεύομαι διὰ μακρῶν ἐν ἐδίφῳ κεφαλαίῳ «III τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ» ἐπιγραφομένῳ καὶ ἐν σελίδων δέκα συγκειμένῳ⁸. Ἐπίσης περὶ τῆς πρὸς σώμα σχέσεως τῆς ψυχῆς ὁ μὲν Zeller ἐλάχιστα λέγει⁹, ἐγὼ δὲ διαλαμβάνω ἐν ἐδίφῳ ἐξ ὀκτὼ σελίδων συγκειμένῳ κεφαλαίῳ, ἔγθι διεκνύω ἀκριβῶς ἐπὶ τῇ δίσει τῶν πηγῶν τέντος εἶχε γγώμ.ην ὁ Πλωτένος περὶ τῶν παθῶν (ἡ διογής καὶ λύπης) καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως. Περὶ δὲ τῆς μετὰ θάνατον καταστάσεως τῶν ψυχῶν πραγματεύομαι ἐν ἐδίφῳ κεφαλαίῳ¹⁰.

-
1. Σελ. 692 εξ.
 2. Σ. 21 – 28.
 3. Σ. 596 εξ.
 4. Σ. 28 33.
 5. Ἐνθ., ἀνωτ. σ. 628 εξ.
 6. Σ. 33 – 37.
 7. Ἐν σελ. 632/3
 8. Σελ. 37 – 47
 9. Σ. 634 εξ.
 10. Μέρος B. σελ. 11 – 15.

**Περὶ τοῦ κακοῦ παρὰ Πλωτίνῳ ὁ μὲν Zeller ἢ τι ἡ
οὐδὲν λέγει ἐγὼ δὲ προχρηστεύομαι διεξοδικώτατα ἐν
ἔδει φαντασίᾳ ἐκ σελεῖσιν 12 ἀποτελουμένῳ καὶ παρα-
πομπῇς 67 ποιούμενῳ¹. Ἀλλὰ νομίζω δλως περιττὸν νὰ
προχωρήσω καὶ ἔρωτῷ ἥδη τὸν εὔσυνείδητον ἐπικριτήν· κατὰ
τίνα ποτὲ τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ παρέχῃ περιλήψεις ἢ νὰ
ἀντιγράψῃ τις ἔτερον, οὗ γράφει ἀσυγκρίτως πλείονα²;**

Καὶ περὶ τῆς τελευταίας λοιπὸν πραγματείας μου ταπει-
νύν, ὡς εἰκός, ἔχει ὁ Κουγέας γνώμην. Ἀλλ' ἡ εἰδικὴ ἐπιτρο-
πεία τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀπερήνατο
τάδε «Ἴσαμελλος πρὸς τὰς προηγούμενας εἶναι καὶ ἡ
προχρηστεία αὕτη τοῦ κ. Λογοθέτου, ητος ἐσημοσιεύθη
τῷ 1922. Ἐν τῇ διεξοδικῇ ταύτῃ διατριβῇ διελαμβά-
νεις ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὰς πηγὰς περὶ ζητήματος πάνυ
δυσχεροῦς, οἷον εἶναι τὸ τῆς ψυχολογίας τοῦ ἰδρυτοῦ
τῆς νέας Πλωτωνικῆς Σχολῆς... Ἡγα δὲ προσηκόντως
ἐκτεληθῇ ἡ ἀξία αὕτης, ἀνάγκη νὰ ληφθῇ πρὸ διφθαλμῶν
ἡ μεγάλη δυσχέρεια, ἥγη παρέχει ἡ τῶν θεωριῶν ἔξα-
κριτικότητα τοῦ σκοτεινοῦ καὶ δυσνοήτου ἐν πολλοῖς κε-
μένοις τοῦ φιλοσόφου. Η δὲ μεγάλη τῆς πραγματείας
πρωτοτυπία κεῖται ἐν τῇ μεθοδικῇ ἀναπτύξει τοῦ Πλω-
τινείου φιλοσοφικοῦ συστήματος, πείθεται δὲ ὁ πα-

1. Σ. 25—37.

2. Αἱ ὑπὸ τοῦ Κουγέα ὑποδείξεις τῶν β.βλίων, ἀτινα ἔδει νὰ λη-
φθῶσι πρὸ διφθαλμῶν ἐν τῇ περὶ Πλωτίνου πραγματείᾳ, εἶναι περιτ-
ταὶ ἄλλως τε καὶ διότι ὁ ἐπικριτής εἶναι πρὸς τοῦτο ἀναρμόδιος. Τῆς
ἀναρμοδιότητος δεῖγμα ἔστω τὸ ὅτι πρὸς ἄλλοις μνημονεύει τὸ ἔργον
τοῦ Wendland «Die Hellenistisch-Römische Kultur», ὃπου διμως
οὐδεὶς γίνεται περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου λόγος καὶ μόνον ἐν
παρέργον μέρει δις (ἐν σελ. 70 καὶ 94) μνημονεύεται ἀπλῶς τὸ ὅγομα
τοῦ Πλωτίνου.

ραβάλλων ταύτην πρὸς ὅσα ἔγραψαν ἄλλοι περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως».

Ἐν συνόλῳ δὲ κρίνουσα ἡ αὐτὴ ἐπιτροπεία τὰς πραγματείας μου λέγει, ὅτι αὗται «ἐλέγχουσεν αὐτὸν (τὸν κ. Λογοθέτην) ἐπεστήμονα γηφάλεον, ἀπὸ τῶν πηγῶν ἐρευνῶντας αὐτοτελῶς τὰ ζητήματα καὶ ἀνιχνεύοντας εὑστόχως τὰς σχέσεις τῶν παντοῖων φιλοσοφημάτων».

Ο χρηστὸς καὶ φιλαλήθης ἐπικριτής ἀρχεῖται εἰς τὸν ἐλέγχον τῶν εἰρημένων τριῶν πραγματειῶν μου καὶ καταλείπει τὰς ἄλλας ἀνεξετάστους καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀδιαβλήτους. Μεγάλη αὐτοῦ ἡ χάρις καὶ ἀνεξάντλητος ἡ μακροθυμία! Δὲν ἐνθυμεῖται δὲ οὐδὲ θέλει νὰ γινώσκῃ ὅτι πλὴν ἄλλων συνέγραψα πραγματείαν «Πέτρου Βραΐλα 'Αρμένη φιλοσοφικὸν σύστημα» ἐπιγραφομένην, ἐν ᾧ ἀναπτύσσω καὶ κρίνω τὰς θεωρίας ἐνὸς τῶν ἐπιφανεστάτων φιλοσόφων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τὴν πραγματείαν ταύτην ἐβράβευσεν ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἐν τῷ 'Ραλλείῳ διαγωνισμῷ, ἐπλήνεσε δὲ σοχάτως ἡ μνημονευθεῖσα ἐπιτροπεία παρατηρήσασα τάδε «Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ὁ κ. Κ. Λογοθέτης πρῶτος αὐτὸς ἐμφανέζει καθαρὸν καὶ εὔκρειτη εἴκόνα τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος νεωτέρου Ἑλληνος φιλοσόφου. Οὐχὶ δὲ μόνον ψελήγει τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βραΐλα ἀνάλυσιν καὶ ἀπλήγει ὑποτύπωσιν παρέχει, ἀλλὰ κατὰ τὴν εὔστοχον μέθοδον, ἢ ὁ συγγραφεὺς ἀκολουθεῖ, καὶ διεικύνει ἐκασταχοῦ τὴν σχέσιν τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου συστήματος πρὸς ὅλλα φιλοσοφήματα. Ιδέας προσοχῆς εἶναι τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τῆς πραγματείας, ἐν ὧ διεικύνεται ὁ τοῦ Βραΐλας ἀσπάζεται μὲν καθόλου εἰπεῖν τὰς ἀρχὰς τῆς γαλλικῆς Σχολῆς ἀλλὰ δὲν διυλεῖει εἰς αὐτὰς ἐξετάζοντας δέ πρὸς τίνα τῶν ὅλλων ἀρχαὶ τέρων τεκνά τις νεωτέρων συστημάτων συμφωνεῖ. Η δὲ τοιαύτη ἐπισκοπή

πησιες καὶ σύγκοσεις τοῦ ἐξεταζομένου πρὸς ἄλλὰ φιλοσοφήματα μεριμνεῖσθαι ὁ συγγραφεὺς ἐπίσταται τὴν ξενοφόρειαν τῆς φιλοσοφίας ἐν πάσαις αὐτῇς ταῖς περιόδοις καὶ διάγνωσις γνῶση τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν καὶ ἀναφορὰν τῶν παντοῖῶν φιλοσοφιῶν συστημάτων.

Πλὴν ἄλλὰ ταῦτα πάντα οὐδεμίαν ἔχουσι σπουδαιότητα κατὰ τὸν ἔντερον ἐπικριτήν. Οὐτος οὐδὲν ἐν τοῖς ἔργοις μου ἐνορθώπιτεν γμα, οὐδεμίαν διαβλέπει ἀρετήν. Ἡ ἐμπάθεια, βλέπετε, σκοτοῖ τὴν διάνοιαν καὶ ὁ ψυχόνος συγχεῖ τὰς φρένας. Δὲν βλέπει λοιπὸν οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἐργασιῶν μου οὔτε τὴν παρ' εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἀνωμολογημένην αὐτῶν ἀξίαν. Οὐδὲν μέλει τῷ Κουγέᾳ δτὶ ἔχω νὰ ἐπιδεῖξω πλὴν ἄλλων μικροτέρων διατριβῶν ἐνδεκα πραγματείας, ὡν δέκα μὲν εἶναι φιλοσοφικαὶ μία δέ¹ φιλολογική. Δὲν θεωρεῖ προτερημα τὸ δτὶ αἱ πολυάριθμοι αὗται φιλοσοφικαὶ πραγματεῖαι ἀναφέρονται εἰς πάσας τὰς χρονικὰς περιόδους, τουτέστιν ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν², ἄλλαι δὲ εἰς τὴν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Μ. αἰῶνος³, ἄλλαι δὲ εἰς τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν⁴. Καὶ δὲν ἐνθυμεῖται

1. Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς χωρία τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Πλουτάρχου. Ἐν Ἀθήναις, 1911.

2. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἔξης. Ἡ ἡθικὴ τῶν Πυθαγορείων, 1908. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία τοῦ Δημοκρίτου, 1908. Ἡ περὶ ἴδεῶν θεωρία τοῦ Πλάτωνος 1908. Ὑποτύπωσις τῆς Ψυχολογίας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων μέχρι Σωκράτους 1910. Ἡ ἡθικὴ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος ἐν σχέσει πρὸς τοὺς προδρόμους καὶ τὴν ἐπὶ τὰ μετέπειτα ἡθικὰ φιλοσοφήματα ἐπίδρασιν αὐτῆς. 1913.

3. Ὡς τὰ Θεολογήματα καὶ φιλοσοφήματα Πέτρου Ἀβαιλάρδου 1920, καὶ ἡ Περὶ φύσεως φιλοσοφία Ἰωάννου τοῦ Σκώτου 1920.

4. Ὡς ἡ Ἰδεολογία τοῦ Λεϊβνιτίου 1913, Πέτρου Βράττα Ἀρμένη φιλοσοφικὸν ούστημα 1905. Ἔιεγχος τῆς μεταφράσεως τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ W. Wundt, 1921.

ο εύσυνείδητος ἐπικριτής δι τῶν συγγραμμάτων μου τοῖα ἔβραβεύθησαν ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς καὶ φιλολογικοῖς διαγωνισμοῖς τοῦ Πανεπιστημίου· οὐδὲ λαμβάνει πρὸ δροθαλμῶν ἢ δὲν θέλει νὰ γινώσκῃ δι τῆς διεξοδικωτάτη καὶ ἀρίστη τῶν ἐργασιῶν μου «Η Ἀθικὴ τοῦ Πλάτωνος» οὐ μόνον ὑπὸ δμοεθνῶν, ἀλλὰ καὶ ἔβραβεύθη ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀλλοδαπῶν ἐπηνέθη καὶ ἐτιμήθη. Μάτην δ' δ Κουγέας παταγεῖ καὶ μετὰ φρυγανικοῦ φωνασκεῖ· μάτην διαβάλλει καὶ ἐπάλληλα βάλλει τῆς βδελυρᾶς συκοφαντίας καὶ τοῦ ωχροῦ φθόνου τὰ πικρότατα βέλη. Μάτην στριψύζει καὶ ώρύεται καὶ βίοδι τὰ ἐργα μου εἶναι ψιλὰ ἀλλοτρίων πονημάτων κλέμματα· διότι τὰ πράγματα αὐτὰ φωνὴν ἀριέντα μαρτυροῦσι τούναντίον, δι τὸ μὲν ἐργάζομαι μετὰ τῆς προσηκούσης τῷ ἀληθεῖ ἐπιστήμοτι εύσυνειδησίας δὲ Κουγέας είναι ἀτάσθαλος καὶ ἀγνώμων κριτής, μοχθηρὸς τῆς ἀληθείας διαστροφεὺς ὑπὸ ἐμπαθοῦς κακεντρεζείας καὶ ἀνυπερβλήτου φθονερίας ἐλαυνόμενος.

Ἄλλα τίς ποτε είναι ἀκριβέστερον δ ἀνήρ, δσις εἰς οὐδὲν λογίζεται τοσαύτην ἐργασίαν καὶ παρορᾶ δλῶς καὶ πειρᾶται νὰ ἐκφαντίσῃ παντοίως τοὺς εἰς τὴν ἐπιστήμην πάσας τὰς δυνάμεις ἀριερώσαντας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης νυκτός τε καὶ ἥμέρας πονοῦντας; Τὸ ἐπεργάμενον αὐθόρμητον ἐρώτημα ὅποκρινόμενοι ἀναγκαῖοι εἰδα δυσφοροῦντες νὰ εἴπωμεν βραχύτατα περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως καὶ ἀξίας τοῦ εύσυνειδήτου ἐπικριτοῦ. Καὶ ἵνα μὴ δῶμεν λαβὴν εἰς τὴν ὑποψίαν δι τὸ ἀδικηθέντες ἥμεται; Θέλομεν νὰ ἀδικήσωμεν τὸν ἀνθρώπον, δὲν ποιούμεθα ἴδιαν ἥμῶν κρίσιν περὶ αὐτοῦ ἀλλὰ μόνον παρέχομεν ἀπλῆν ἐπισκόπησιν τῶν κρίσεων τῶν γενομένων

παρ' ἄλλων ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ ἐπιστήμῃ γνωριμωτάτων καὶ εὔδοκιμωτάτων ἀνδρῶν, οἷοι οἱ κ. κ. Φ. Κουκουλές, 'Εμ. Παντελάκις καὶ Μ. Βολονάκις. Πρὸς δὲ ἐμφανίσωμεν τὸν κ. Σ. Κουγέαν κρινόμενον ὑπὸ τῶν εἰρημένων ἐπιστημόνων, πρέπει προλογίσοντος νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ κύριος οὗτος εἰς 'Εσπερίαν πρὸς ἔιδων μεταβὰς καὶ ἐκεῖθεν ἐπιστρέψας παρῆλθεν εἰς τὸ μέσον ὡς εἰδικὸς ἐπιστήμων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἵστις καὶ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἔκτακτον ἔδραν ἡξιώσεν νὰ καταλάβῃ ὑποβαλὼν διηγοσελίδους τινὰς διατριβὰς καὶ ἐκτενεστέραν πως πραγματείαν «Ο Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ» ἐπιγραφομένην. Πρῶτος ἐλεγκτής τοῦ Κουγέα ἐγένετο δὲ κ. Φ. Κουκουλές ἐπικρίνας¹ τὴν διατριβὴν ἐκείνου τὴν ἐπιγραφομένην «Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις» καὶ καταδείξας πλὴν ἄλλων μεθοδολογικῶν σφαλμάτων ὅτι ὁ συγγραφεὺς περιπίπτει εἰς πολλὰς παρερμηνείας καὶ παρανοήσεις τῶν σχολίων τοῦ Ἀρέθα ἔτι δὲ καὶ εἰς ὁρθογραφικὰς καὶ ἐκφραστικὰς πλημμελείας² καὶ ὅτι προτείνει διορθώσεις ὑπὸ ἄλλων γενομένας. 'Ολίγῳ δὲ ὑστερον δὲ κ. 'Εμ. Παντελάκις διέπτυξε θαυμαστῶς τὸν Σ. Κ. ἐν δυσὶ φυλλαδίοις, ὃν τὸ μὲν ἐπιγράφεται «Νοελληνικὰ παράδοξα» τὸ δὲ «Φιλολογικὰ παράδοξα»³. 'Εν ἐκείνοις καυστικώτατα στηλιτεύεται δὲ Κουγέας, διότι εἰσηγητής γενόμενος τῆς τῶν νεοελληνικῶν ἀναγνωσμάτων κρίσεως ἀπεδείχθη κριτής ἀδικος καὶ ἐτερόβιηλος, ἵνα μὴ ἐπαναλάβωμεν τοὺς βαρυτέρους ἀλλ' εὐαρμοστοτέρους τῷ κριτῷ

1. 'Εν 'Αθηνᾶς τομ. 26, σελ. 137 ἔξ.

2. Οὗτος δὴ δὲ Κουγέας δὲ διεισδέεται ἄλλοτε νὰ καταλάβῃ ἔδραν φιλολογικὴν ἀνορθογραφῶν γράφει βάκιλοι (ἀντὶ βάκηλοι), μελιτοῦτα (ἀντὶ μελιτοῦτα), ὥδη (ἀντὶ φάδη), μετὰ δυσαρεσκείας (ἀντὶ δυσμενείας) κ. ἄ. π.

3. 'Εν 'Αθήν. 1915.

χαρακτηρισμούς τοῦ ἀδικηθέντος¹. Ἐν δὲ τοῖς Φιλολογικοῖς Παραδόξοις² ἔλεγχει δὲ κ. Παντελάκις ἂλλας τε παρατηρήσεις τοῦ Κουγέα καὶ δὴ καὶ τῆς χριτικὰς καὶ ἐρμηνευτικὰς παρατηρήσεις εἰς τοὺς Θεοφράστου χαρακτῆρας. Ἐνταῦθα δεικνύει δέ κ. Παντελάκις ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν προβαίνει εἰς παραλόγους καὶ ἀτόπους ἐρμηνείας καὶ ὅτι εἶναι σφετεριστής ἄλλοτρών ἔργων, μετ' ἀγανακτήσεως δὲ ἔρωτᾶ· «Ἄντις οὐ σήμερον ὁ Θεόφραστος, ποῦ θὰ κατέτασσε τὸν Κουγέαν, εἰς τὴν ἀναισχυντίαν, τὴν ἀναισθησίαν, τὴν ἀπιστίαν, ἢ θὰ ἡναγκάζετο νὰ δημιούργησῃ χάριν τοῦ «προτύπου» τούτου φιλολόγου κρᾶμά τι ἐκ τῶν τριῶν κακιῶν;»³

Οὐχ ἡττον ἀκριβῆ παρίστησι καὶ πιστὴν φιλοτεχνεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ Σ. Κουγέα ὁ γλαρυνός κάλαμος τοῦ κ. Ἐμ. Βολονάκι. Οὗτος ἔξεδωκε τῷ ἔτει 1918 δύο ἐλεγκτικὰς τοῦ Κουγέα πολυσελίδους πραγματείας, ὃν ἡ μὲν ἐπιγράφεται «Ἡ

1. Τὸν βαθμὸν τῆς προκαταλήψεως καὶ ἀδικίας τοῦ χυρίου τούτου κρίνοντος καὶ ἐπικρίνοντος Κουγέα μηνύει περιφανῶς ἢ ὑποβληθεῖσα τότε ἀντέκθεσις τῶν σοφῶν καθηγητῶν κ. κ. Γεωρ. Χατζιδάκι καὶ Μαργ. Εὐαγγελίδου. Ἰδὲ Νεοελλην. Παράδοξα, σελ. 6—29.

2. Ἐν τῷ προλόγῳ αὐτῶν παρατηρεῖ δέ κ. Παντελάκις τάδε «Μετὰ τὸν ἀνθρωπὸν ὁ ἐπιστήμων! 'Αφ' οὖ διὰ τῶν «Νεοελληνικῶν Παραδόξων κατεδείχθη ποῖός τις εἶναι δέ κ. Σ. Κουγέας καὶ ότις νῦν νὰ διαπευχθῇ καὶ ως ἐπιστήμων καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ καθηγητὴς τοῦ προτύπου γυμνασίου», 'Άλλὰ θὰ ἔρωτήσωσι βεβαίως οἱ ἀναγνῶσται· ἀνθρωπὸς θητεύων εἰς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν παρανομίαν εἶναι δυνατόν ποτε νὰ εἶναι ἀληθής ἐπιστήμων, τέ. λάτρις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀληθείας; Εἰς τοιαύτην ψυχὴν εἶναι δυνατόν ποτε νὰ προσβλέψῃ εὔμενῶς ἢ σεμνὴ καὶ ἀσπιλος 'Ἐπιστήμη; 'Ακριβῶς ἵνα μυριοστὴν ταύτην φορὰν καταδειχθῇ ἢ μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι ἀληθής ἐπιστήμη ὑπὸ φιλαλήθους καὶ ἐναρέτου μόνον ἀνδρὸς δύναται νὰ καλλιεργηθῇ, ἐκδίδονται τὰ «Φιλολογικὰ Παράδοξα»...»

3. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 8.

κακοπιστία τοῦ κ. Σ. Κουγέα», ἡ δὲ «Ἡ ἀνεπιστημοσύνη τοῦ κ. Σ. Κουγέα». Εγάμφοτέραις διαπιύσσεται τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Κουγέα καὶ ἀπεικονίζεται ἐναργῶς ὅποια εἶναι ἡ ἐπιστημοσύνη καὶ εὔσυνειδησία αὐτοῦ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα τῶν εἰρημένων πραγματειῶν ἔνορᾶς τις ὡς ἐν ἐσόπτρῳ τὴν ἔκπαγλον ἐπιστημονικὴν τοῦ ἐπικρινομένου μορφήν. Ἀρχόμενος τοῦ ἐλέγχου δὲ κ. Βολονάκις πρῶτον μὲν ἔκφράζει τὴν ἀσφαλῆ εἰκασίαν ὅτι ἡ περὶ Ἀρέθα ἔργασία, ἐφ' ἣν κυρίως ὁ Κουγέας ἐσεμνύνετο, ἦν τέληθη ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ v. Gebhardt καὶ δὲν εἶναι πρωτότυπος, εἴτα δὲ ἔξετάξει τὸ ποιὸν αὐτῆς. Ἐν δὲ τῇ ἔξετάσει ταύτῃ φωρᾶ τὸν Σ. Κ. περιπίπτοντα εἰς πλείστας ἀντιφάσεις καὶ ἀκρισίας, μεταχειριζόμενον γλῶσσαν μεστὴν βαρβαρισμῶν καὶ σολοικισμῶν, κακόζηλον καὶ ἀκατάληπτον, ἀγνοοῦντα πράγματα κοινότατα καὶ μαθηταῖς γνωριμώτατα καὶ συνελόντι εἰπεῖν ἀπαράσκευον παντελῶς ἵνα συντελέσῃ συγγραφὴν ἀξιόλογον. Καὶ πρὸς κύρωσιν τῶν λόγων αὐτοῦ δὲ κ. Βολονάκις ἀναγράφει ὄλιγα ἐκ τῶν ἀπείρων τοῦ Κουγέα σφαλμάτων, ἀτιναλίαν προσφυῶς ἀπαριθμεῖ κατὰ κεφάλαια. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ¹ παρατίθησι παραδείγματα ἀντιφάσεων καὶ ἀλογιστιῶν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ² παραφέρει ἐλάχιστα ἐκ τῶν πολλῶν δείγματα ἀσυγγνώστων βαρβαρισμῶν καὶ σολοικισμῶν, ἀκυρολεξιῶν καὶ κακοζήλων ἔκφράσεων. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ³ καταλέγει παραδείγματα ἐμφαίνοντα τὴν πτωχείαν τῶν γνώσεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν πρωτοφανῆ ἀναπηρίαν τῆς διανοίας αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ ἐμφανίζει τὴν κριτικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ Σ. Κ. δεικνύων ὅτι οὗτος ἀμβλύτατα ἀστοχεῖ καὶ περὶ τὴν ἀ-

1. Αὖτ. σ. 6—9,

2. Αὖτ. σ. 9—10.

3. Αὖτ. σ. 10·14.

πλῆν ἀνάγνωσιν χειρογράφων· ἀπλῶς εἰπεῖν καταδεικνύει
ὅτι δὲ Κουγέας εἶναι κολοιὸς; ἐπ' ἄλλοτροις πτεροῖς; ἀγαλλό-
μενος, γυμνὸς μὲν πάσης ὁρθῆς καὶ ἀπηκριβωμένης φιλολο-
γικῆς καὶ ιστορικῆς γνώσεως, δι' ὑβρεων δὲ καὶ ματαίου θο-
ρύβου καὶ κακοπίστου βοῆς ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ἀποπειρώ-
μενος γὰρ ἔξαπατῷ τοὺς εὐπίστους καὶ νὰ συμπνίγῃ τὴν ἀλή-
λειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας βραχυτάτας διατριβὰς
αὐτοῦ τὰς εἴτε ἐν περιοδικοῖς εἴτε ἐν ίδίοις φυλλαδίοις ἐκ-
δοθείσας ἐλέγχει μετὰ θαυμαστῆς ἀγκυρούσας καὶ ἀκριβείας ὁ
κ. Βολονάκις.¹ Δεικνύει δὲ ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν εἶναι ἀνί-
κανος νὰ πραγματευθῇ ἐπιστημονικόν τι ζήτημα, οἰκτρὸς ἀ-
δροτάτων κλεμμάτων συρραφεὺς καὶ ἀπορῶν ἐρωτᾶς τί πρῶ-
τον καὶ τί ὕστατον νὰ θαυμάσῃ τις τοῦ Κουγέα, τὰς ἀντι-
φάσεις ἢ τὰς ἀλογίας, τὴν πτωχείαν τῶν γνώσεων ἢ τὸν ἀ-
νελλήνιστον, ἔξαρβλωματικὸν καὶ παράδοξον καθόλου τρό-
πον τῆς ἐκρράσεως. Παράκατιών παρατηρεῖ ὅτι δὲ Σ. Κ. εἶναι
ἀνίκανος νὰ κατανοῇ ἀρχαῖα κείμενα καὶ ὅτι ἀναγκάζεται ἐν
πάσαις ταῖς συρραφαῖς αὐτοῦ δίκην ἀναμηρυκαστικοῦ νὰ
ἀναμασσᾶται τὰ τῶν ἄλλων, ἀτινα μετοχετεύει καθ' ὁρισμέ-
νην ἀπλουστάτην καὶ αὐτῷ γνωριμωτάτην μέθοδον· παρέ-
χει δηλαδὴ περιλήψεις τῶν ἐργασιῶν τῶν ἄλλων, ἀντιγρά-
φει καὶ συμπιλεῖ ἀκρίτως ἐκ δύο ἢ πλειόνων βιβλίων μεταχει-
ριζόμενος συχνότατα τὸ πρωθύστερον σχῆμα καὶ σημειούμε-
νος παραπομπὰς ἐσφαλμένας. Ἐνταῦθα προφέρονται καὶ πα-
ραδείγματα μαρτυροῦντα πόσον εὔωνος εἶναι ἡ σοφία τοῦ
πρωτοτύπου τούτου συγγραφέως καὶ πόσον ἀφθονοι παρ'
αὐτῷ εնρίσκονται μαργαρῖται. Δαψιλῆ δὲ προσάγονται μαρ-
τύρια τοῦ ὅτι δὲ Κουγέας οὐδὲν ὑγιὲς γινώσκει ἢ φρονεῖ,
σφετεριστὴς ὥν τῶν ἀλλοτρίων πόνων καὶ πάσης ὁρθῆς μα-

1. Ἔνθ. ἀνωτ. σ. 17-27.

θήσεως ἀδαίζ. Ἐν τέλει δὲ κ. Βολονάκις καθάπτεται τῆς ἡ-
μικότητος τοῦ Σ. Κ. ὅποκρύψαντος τὸς δυσμενεῖς κρίσεις
τὰς ἐν Byz. Zeitschrift γενομένας ὑπὸ τοῦ Maas. Ἐνῷ δηλαδὴ
ὁ Maas σφοδρῶς ἡλεγχεὶ πολλὰ τὸν Κουγέαν¹, ὅμως οὗτος
παρέστησε τὸν Γερμανὸν ἐπιστήμονα ώς ἐπαινέτην αὐτοῦ.
Τὴν δὲ αὐτὴν ἡσηῆν πορευόμενος ὅδὲν περιέκοψε τὰ ἀσύμ-
μορφα αὖτῷ καὶ ἀπὸ τῆς κρίσεως τοῦ Rabe. Οὗτος δὲ κ. Βολο-
νάκις δι’ αὐτηρᾶς μὲν δικαίας δὲ κρίσεως διαπέπσων τὸν
Κουγέαν ἀποδεικνύει τρανότατα δτι οὗτος δὲ ως πρόμαχος τῆς
έλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀρετῆς παρεργόμενος
δὲν εἶναι τὸ παράπαν πρωτότυπος ἀλλὰ συνονθυλευτῆς ἀλλο-
τοίων πόνων καὶ σπουδασμάτων, δτι δυσμαχῶν πρὸς τὴν λο-
γικὴν ἐμπίπτει εἰς ἀτοπίας καὶ φαύλους κύκλους, δτι ἀνάλο-
γον ἔνδυμα περιβάλλων τὰ ώς ἴδια προφερόμενα ἀλλότρια
νοήματα ποιεῖται χρῆσιν γλώσσης ἀνελληνίστου καὶ ἔξαμ-
βλωματικῆς, μεστῆς βαρβαριομῶν καὶ πλήρους σολοικισμῶν.

Καὶ αὕτη μὲν ὑπῆρξεν ἡ περὶ Κουγέα κρίσις τριῶν εὔδο-
κιμωτάτων ἐπιστημόνων. Ἡ τοιαύτη κρίσις ὑπῆρξεν ἀλιγθής
καὶ εὔστοχος καὶ παρέμεινεν ἀδιάσειστος καὶ ἀπρόσβλητος.
Ἀλλὰ καὶ ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ οὐγὶ εὑμενέστερον ἔκρινε τὸ
φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Σ. Κ. καὶ οὗτος κρίνασα ἀπέρριψεν
αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκτάκτου φιλολόγικῆς ἐδρας. Ὁ ἀπορριφθεὶς
δὲν ὅμως δὲν ἀπήλπισεν ἀλλὰ παράδοξον δίκην Πρωτέως ὑπο-
στὰς μεταβολὴν καὶ ἀπὸ ἔλληνιστοῦ γενόμενος ιστορικὸς δὲν
ὅκνησε νὰ αἰτήσῃται τὴν ἐδραν τῆς γενικῆς ιστορίας ὑπο-

1. Ὁ P. Maas ἐν Byz. Zeitschrift τόμ. 53, σελ. 265 – 7 κρίνων τὴν
περὶ τοῦ Ἀρέθα μελέτην εἶπεν δτι προκειμένου περὶ αὐτηρῶς φιλο-
λογικῆς ἐργασίας ὁ Κουγέας «völlig versagt», τουτέστι παντάπασιν
ἀστοχεῖ. Ἰδὲ Ἐμ. Παντελάκι «Φιλολογικὰ Παράδοξα», σ. 23.

βαλών και αὖθις τὸ αὐτὸ περὶ Ἀρέθα ἔργον. Καὶ πῶς μὲν συνέβη ώστε δ τὸ πρῶτον παρελθὼν ως φιλόλογος και φιλολογικῆς ἔδρας ὀντιποιηθεὶς νὰ καταστῇ ἐπειτα τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ιστορίας, περιττὸν ἐγταῦθα νὰ ἀναπτύξω. Τοῦτο δὲ μόνον σημειουμαι, δτι πολλοὶ μὲν τῶν κ. καθηγητῶν κατεψήφισαν αὐτοῦ τινὲς δὲ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφισάντων ὥμολγησαν δτι ἐψήφισαν στηριχθέντες ἐπὶ τῶν ἐλπεδῶν ὅτι
ό Σ. Κ. οὐδὲ ἀποθέτει τῷ μέλλοντι ἑστορικός. Κατὰ πόσον
ο κατ' ἐπιείκειαν ἐκλεχθεὶς καθηγητὴς ἐδικαίωσε τὰς χρηστὰς
 ἐκπίδας τῶν οὐτωσὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφισάντων καθηγητῶν, εἰπέτωσαν ἄλλοι. Ἐγὼ δὲ τοσοῦτο μόνον παρατηρῶ, δτι δ Σ. Κ.
 καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῷ ἔτει 1918 διορισθεὶς δὲν
 κατώρθωσε μέχρι τοῦδε ἐτῶν 6 διαγενομένων νὰ δημοσιεύσῃ
 τι δξιόλογον ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κλάδον, οὐ
 ἔταξεν αὐτὸν ἵη πολιτεία θεράποντα και καθηγεμόνα. Καὶ
 δμως τοιοῦτος ὡν δ Κουγέας τολμᾶ νὰ ἐκφέρῃ ἀτασθάλους
 και ἀδίκους περὶ ἄλλων κρίσεις διὰ τῶν ἔργων αὗτῶν ἀποδει-
 ξάντων δτι εἶναι ώς ἀληθῶς ἐπιστήμονες.

"Ἐγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Φεβρουαρίου 1924.